

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŚNIADOWO NA LATA 2016-2019

Śniadowo, 2016 r.

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
5. Relacje programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	22
6. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	27
7. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego gminy Śniadowo	31
8. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Śniadowo. Analiza szans i zagrożeń	47
9. Założenia programowe i zadania programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo	51
10. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	55
11. Źródła finansowania opieki nad zabytkami	57
12. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	76

1. WSTĘP

Celem opracowania programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo na lata 2016-2019 jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez władze gminy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego występującego w jej granicach administracyjnych, zgodnie z przepisami ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014, poz. 1446). Program został opracowany zgodnie z wytycznymi Poradnika Metodycznego – Gminny Program Zabytków, przygotowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie.

Istotnym zagadnieniem uzasadniającym powstanie programu jest zachowanie dziedzictwa kulturowego gminy, jak również jego promocja wśród mieszkańców oraz turystów. Funkcję tę można realizować między innymi poprzez edukację, począwszy od poziomu podstawowego oraz pobudzanie rozwoju turystyki. Działania te mogą przyczynić się do przyspieszenia rozwoju społeczno – gospodarczego gminy. Nieodzownym elementem tego typu działań jest budzenie w społeczeństwie świadomości istnienia zabytków i potrzeby ich rewitalizacji, jak również zwrócenie uwagi na istniejącą wspólnotę kulturową. Aby to osiągnąć należy pobudzić świadomość właścicieli, użytkowników i jednostki samorządu terytorialnego, skłonić te grupy do współdziałania, wzbudzić ich odpowiedzialność za właściwy stan zachowania obiektów historycznych oraz aktywny udział w zakresie opieki nad zabytkami.

Niniejszy program jest pierwszym dokumentem tego rodzaju opracowanym dla gminy Śniadowo. Postanowiono, że w programowanym okresie, tj. w latach 2016-2019, działania podejmowane w jego ramach będą dotyczyły przede wszystkim działań określanych jako „miękkie”, tj. działań o charakterze nieinwestycyjnym, skierowanym do mieszkańców gminy oraz turystów odwiedzających region. Celem ich jest przede wszystkim promocja gminy i jej dziedzictwa kulturowego, jak również edukacja dotycząca opieki nad zabytkami połączona z wydarzeniami o charakterze historycznym. Mają one stanowić podstawę do działań podejmowanych w kolejnych okresach programowych, gdy świadomość w zakresie ochrony zabytków będzie większa.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną obowiązku wykonania programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo na lata 2016-2019 jest *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.* (Dz. U. 2014, poz. 1446 j.t.):

Art. 87. 1. **Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.**

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Obiekty zabytkowe – zabytki nieruchome i ruchome, podlegają na terytorium Polski ochronie prawnej na mocy wielu aktów prawnych:

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku

Obiekty zabytkowe są objęte ochroną prawną określoną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela:

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014, poz. 1446.j.t.)

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014, poz. 1446.j.t.). Dla niniejszego programu zasadne jest przywołanie poniższych artykułów tej ustawy:

Art. 3. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

1. zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

2. zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
3. zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
4. zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
5. instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
6. prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
7. prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
8. roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
9. badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
10. badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
11. badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
12. historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

13. historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
14. krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
15. otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 6.1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85 z późniejszymi zmianami),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16.1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu

kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Art. 17.1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
 - 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
 - 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
 4. składowania lub magazynowania odpadów.
2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150j.t z późniejszymi zmianami).

Art. 18.

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające

opiekę nad zabytkami.

Art. 19.

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20. Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 21. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1/ zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2/ inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3/ inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

1. minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2. wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Szczególnie ważną rolę Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przypisuje właścicielowi lub posiadaczowi obiektu zabytkowego.

Należy podkreślić, że dysponowanie zabytkiem powoduje – z jednej strony – obowiązki ciążące na właścicielu/użytkowniku, z drugiej jednak strony przysługują mu liczne prawa.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;

2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;

5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 25.

1. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza: 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku; 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie; 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem

zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

2. W celu spełnienia wymagań, o których mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany nieodpłatnie udostępnić do wglądu właścicielowi lub posiadaczowi zabytku nieruchomego posiadaną przez siebie dokumentację tego zabytku oraz umożliwić dokonywanie niezbędnych odpisów z tej dokumentacji.

Art. 26.

1. W umowie sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, przy określaniu sposobu korzystania z tego zabytku należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do decyzji o oddaniu w trwały zarząd zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru.

Art. 27. Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

We wniosku należy wskazać zakres planowanych prac, ze wskazaniem zaplanowanych do zastosowania materiałów budowlanych i rozwiązań technicznych.

Art. 28.

Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Art. 102.

1. Społeczni opiekunowie zabytków podejmują działania związane z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie oraz upowszechniają wiedzę o zabytkach.
2. Społeczny opiekun zabytków współdziała z wojewódzkim konserwatorem zabytków i starostą w sprawach ochrony zabytków i opieki nad tymi zabytkami.
3. Społecznym opiekunem zabytków może być osoba, która posiada pełną zdolność do czynności prawnych, nie była karana za przestępstwa popełnione umyślnie oraz posiada wiedzę w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
4. Zadania społecznego opiekuna zabytków może wykonywać również osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej.

Art. 103.

1. Społecznego opiekuna zabytków ustanawia, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, starosta właściwy dla miejsca zamieszkania (siedziby) kandydata na społecznego opiekuna zabytków.
2. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków starosta cofa ustanowienie społecznego opiekuna zabytków, jeżeli opiekun przestał spełniać wymagania określone w art. 102 ust. 3 lub niewłaściwie wykonuje swoje zadania.
3. O ustanowieniu społecznego opiekuna zabytków lub cofnięciu takiego ustanowienia starosta zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Starosta prowadzi listę społecznych opiekunów zabytków.

Art. 104.

Społeczny opiekun zabytków jest uprawniony do pouczania osób naruszających przepisy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Art. 105.

1. Osobie fizycznej pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków starosta wydaje legitymację społecznego opiekuna zabytków, która zawiera jego zdjęcie, imię, nazwisko i miejsce zamieszkania, datę wydania legitymacji oraz podpis z podaniem imienia i nazwiska, a także stanowiska służbowego osoby upoważnionej do wydania legitymacji.
2. Osobie prawnej lub innej jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków, starosta wydaje zaświadczenie, które zawiera informację o nadaniu uprawnień opiekuna, nazwę i siedzibę tej osoby lub jednostki, datę wydania zaświadczenia oraz podpis z podaniem imienia i nazwiska, a także stanowiska służbowego osoby upoważnionej do wydania zaświadczenia.

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2015 r. poz.1515 ze zm.)

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym zostały określone zadania własne gminy:

Art. 7.1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.4. Inne akty prawne

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się także w innych obowiązujących ustawach, przede wszystkim:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2015, poz199 j.t.

- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r. poz. 1409 ze zmianami),

Art. 30, ust. 2:

W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Art. 39

1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego

w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r., poz. 1232.ze zm),
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2013 r, poz. 627 j.t. ze zmianami),
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2014 r., poz. 518 ze zmianami.),
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r., poz. 406),
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2014,poz.1118 j.t.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r., poz. 987 j.t.),
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r., poz. 642 j.t).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2011 r., Nr 123, poz. 698 j.t).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017*

Art. 84 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* nakłada na Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego obowiązek sporządzenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*. Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie zostały określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Zadaniem głównym polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Planowane działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury.

Założenia do programu krajowego określiły cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem programu krajowego jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W założeniach program ma również uporządkowanie działań w sferze ochrony zabytków poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

1. zasady *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić),
2. zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
3. zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),

4. zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
5. zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
6. zasady odwracalności metod i materiałów,
7. zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą postępowania konserwatorów – pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

Założenia do programu krajowego określiły priority:

A/ w zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:

1. Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
2. Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
3. Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych.
4. Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki.
5. Pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
6. Ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.
7. Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach. Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.
8. Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

B/ w zakresie działań o charakterze systemowym:

1. Powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa. Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (*World Cultural Heritage*).

2. Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce. Wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania.

C/ w zakresie systemu finansowania:

Stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

D/ w zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

1. Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.
2. Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.
3. Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

E/ w zakresie kształcenia i edukacji:

1. Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.
2. Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.
3. Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej. Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

F/ w zakresie współpracy międzynarodowej:

1. Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.
2. Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

4.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 oraz Uzupełnienia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020*

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013 jest elementem opracowanej w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2013. W 2005 roku MKiDN przygotowało uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020. Narodowy Program Kultury określa politykę rządu wobec zabytków i dziedzictwa kulturowego do 2020 r. Celem strategicznym programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych. Zawiera ona również ogólne wytyczne do konstruowania programu gminnego

Przyjęte zostały następujące priorytety:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.
Działania realizowane w ramach tego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.
2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.
Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Kultury w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Program ten jest zgodny z Narodowym Planem Rozwoju oraz z Krajowym Programem Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na Lata 2014-2017. Podstawą do sformułowania Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury

i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

5. RELACJE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŚNIADOWO Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU

5.1 Program Rozwoju Kultury Województwa Podlaskiego do roku 2020 oraz Projekt Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Podlaskiego na lata 2008 – 2011

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, Program Rozwoju Kultury Województwa Podlaskiego do roku 2020, uchwalony 21 kwietnia 2008 r. opiera się na założeniach projektowych Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Podlaskiego na lata 2008 – 2011 z przedłużeniem na lata następne. Jednym z celów strategicznych wojewódzkiego jest ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego. Podstawą tak sformułowanego celu jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju i upowszechniania kultury a także za poważny potencjał naszego regionu, służący wzrostowi konkurencyjności wobec innych regionów w zakresie atrakcyjności turystyki, inwestycji oraz powstawaniu nowych miejsc pracy w sektorze turystyczno-usługowym. Upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym województwa podlaskiego sprzyja również integracji jego mieszkańców i poczucia więzi oraz dumy z tzw. „małej ojczyzny”. Należyta troska i szacunek dla dziedzictwa kultury tworzonego w przeszłości przez wiele narodów i grup etnicznych, zdaniem autorów programu umacnia pozytywny wizerunek naszego regionu jako przyjaznego i otwartego. W celu realizacji tak zakrojonego programu zaplanowano podjęcie następujących działań:

- 1.1. prowadzenie projektów badawczych związanych z dziedzictwem kulturowym w celu jego rozpoznania i udokumentowania,
- 1.2. prowadzenie inwentaryzacji i ewidencji wszystkich kategorii zabytków,
- 1.3. upowszechnianie wyników badań, wykorzystanie ich w procesach zarządzania kulturą oraz w gospodarce, inwestycjach, turystyce,
- 1.4. rewaloryzacja zabytków, powiązana z ochroną zabytkowego krajobrazu kulturowego, dbałością o porządkowanie i kształtowanie detalu architektonicznego oraz „małej architektury”, zgodna z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego (ochrona i rewaloryzacja zabytkowego budownictwa drewnianego – jako podstawowego wyznacznika

tożsamości kulturowej regionu, zabytkowej architektury murowanej, zabytkowych parków, cmentarzy, zabytkowych zespołów obronnych i in.),

1.5. rewaloryzacja przestrzeni publicznych zabytkowych układów urbanistycznych,

1.6. systemowe zabezpieczanie obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń,

1.7. ochrona tożsamości kulturowej regionu, jego wielokulturowości, ze szczególnym uwzględnieniem działań w zakresie edukacji regionalnej,

1.8. prowadzenie wielokierunkowych działań promocyjnych, szkoleniowych i edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o roli, znaczeniu i konieczności zachowania dziedzictwa kulturowego,

1.9. tworzenie szlaków turystyczno-kulturowych obejmujących najciekawsze miejsca i obiekty zabytkowe w województwie.

5.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego.

Program opieki nad zabytkami gminy Śniadowo zgodny jest z wyznaczonymi w planie zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego (uchwalonym przez Sejmik Województwa Podlaskiego Uchwałą nr IX/80/03 z dnia 27 czerwca 2003 r.) celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

W sferze kulturowej obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

Podstawowe cele polityki przestrzennej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego dotyczą:

- zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń poprzez ochronę i rewaloryzację istniejących zasobów, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony tożsamości kulturowej regionu przed zagrożeniem jej wytracenia w konfrontacji z europejskim uniwersalnym modelem życia w sferze kultury materialnej i jej unikalnej specyfiki etnicznej i religijnej;
- uwzględnienia potrzeb współczesnego społeczeństwa w procesie ochrony i kształtowania zasobów dziedzictwa kulturowego,
- harmonijnego współistnienia zasobów dziedzictwa kulturowego z zasobami środowiska przyrodniczego – jako filarów rozwoju turystyki krajowej i międzynarodowej,

- tworzenia warunków kompleksowej ochrony obszarów o walorach zabytkowych i kulturowych, takich jak: strefy ochrony konserwatorskiej, parki kulturowe, rezerваты kulturowe i obszary krajobrazu historyczno – kulturowo – przyrodniczego,
- priorytetu ochrony walorów dziedzictwa kulturowego o randze międzynarodowej i krajowej,
- wykorzystania unikalnych zasobów dziedzictwa kulturowego do krajowej i międzynarodowej promocji województwa.

5.3. Strategia rozwoju województwa podlaskiego do 2020 roku

Założenia programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo odwołują się do treści przyjętych w strategii rozwoju województwa podlaskiego do 2020 roku (uchwalonej przez Sejmik Województwa Podlaskiego uchwałą nr XXXV/438/06 z dnia 30 stycznia 2006 r.).

Priorytet II. Infrastruktura społeczna, w działaniu 2 (Rozwój kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego) zakłada:

- 1) Podwyższenie standardów bazy materialnej instytucji kultury oraz jej modernizacja i rozbudowa stosowna do potrzeb, tworzenie ośrodków i centrów kultury, multikin oraz instytucji służących rozwojowi kultur mniejszości narodowych,
- 2) Wspieranie realizacji Europejskiego Centrum Muzyki i Sztuki – Opery Podlaskiej w Białymstoku,
- 3) Tworzenie innych nowych instytucji kultury, szczególnie w siedzibach powiatów, z wykorzystaniem w pierwszej kolejności obiektów zabytkowych przydatnych do tej funkcji,
- 4) Wspieranie imprez kulturalnych o zasięgu krajowym i regionalnym oraz dbałość o powstanie nowych (w miarę potrzeb o zasięgu rozszerzonym poza granice kraju),
- 5) Inspirowanie i wspieranie rozwoju kultury ludowej i amatorskiej, w tym folkloru i rękodzieła ludowego, twórczości profesjonalnej oraz amatorskiego ruchu artystycznego, z uwzględnieniem specyficznego w województwie podlaskim zróżnicowania etnicznego, narodowościowego i religijnego, a także ich promocji w kraju i za granicą,
- 6) Wspieranie rozwoju czytelnictwa m.in. poprzez rozszerzenie oferty usług opartych na nowych technologiach informacyjnych oraz ochrona książki,
- 7) Prowadzenie wielostronnej edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży ze szczególnym uwzględnieniem edukacji regionalnej,
- 8) Ochrona i utrzymanie dobrego stanu technicznego i historycznych form obiektów zabytkowych, a w szczególności wykorzystanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji, zwłaszcza na potrzeby turystyki i działalności kulturalnej,

- 9) Zachowanie tożsamości krajobrazu kulturowego i utrzymanie ciągłości rozwoju przestrzennego historycznych zespołów osadniczych,
- 10) Identyfikacja i promocja produktów tradycyjnych województwa podlaskiego, z wykorzystaniem Listy Produktów Tradycyjnych,
- 11) Wspieranie społeczności lokalnych w zachowaniu tradycyjnej, wiejskiej zabudowy, zwłaszcza na terenach o dużym potencjale turystycznym,
- 12) Dbalność o tradycje narodowe i kulturowe.

Dodatkowo, w strategii rozwoju województwa podlaskiego podkreślono fakt posiadania przez województwo znacznego dziedzictwa historyczno–kulturowego, co nakłada na wiele podmiotów, w tym zwłaszcza na samorząd, obowiązek jego ochrony. Odbywa się to m.in. poprzez ewidencjonowanie i badanie zabytków, zwiększenia dbałości o muzea oraz współdziałanie administracji samorządowej z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych i historycznych w zakresie ich restauracji, konserwacji i zagospodarowania.

5.4. Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu łomżyńskiego do 2015 roku

Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu łomżyńskiego do 2015 roku nie zajmuje się zagadnieniami związanymi z dziedzictwem kulturowym oraz ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

6. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

(RELACJE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŚNIAADOWO Z DOKUMENTAMI
WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY)

6.1. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Na terenie gminy Śniadowo obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

L.p.	Przedmiot ustaleń	Lokalizacja - działka	Uchwała zatwierdzająca - Publikacja
1.	Budowa stacji wodociągowej	Stare Ratowo- 37/5, 37/9 (hydrofornia) 29/37, 29/38, 29/39, 29/24, 29/28, 29/29, 37/8, , 37/10	Nr XII/50/95 Rady Gminy Śniadowo z dn. 29 września 1995 r.
2.	Wyznaczenie terenów pod zabudowę jednorodziną i przemysłową Wyznaczenie terenu pod wysypisko komunalne	Śniadowo- 703 (703/1, 703/2, 703/3, 703/4, 703/5, 703/6, 703/7, 703/8, 703/9, 703/10, 703/12) Stare Ratowo- 28/4 - (218/4, 218/5, 218/10, 218/9), 28/3 - (218/1, 218/2, 218/3, 218/6, 218/7, 218/8), 28/7 - (218/11, 218/12, 28/8, 29/18 - (29/16, 29/17), 29/12, 29/14 - (29/16, 29/17), 28/5 (28/16, 28/17), 30/2, 28/6, 49/4; Ratowo Piotrowo- 104/12(104/18, 130/2,	Nr XXIII/92/96 Rady Gminy Śniadowo z dn. 20 grudnia 1996 r.

		130/3, 144/3, 130/5, 130/6, 104/19, 144/4, 110/3, 110/2, 110/4, 114/23, 114/25, 114/27, 114/29, 114/31, 147/1, 114/33) ,104/14, 104/16, 110/1, 110/2, 111/1, 111/2, 112/1, 112/3, 112/4, 130/4, 114/7, 114/9, 114/11, 114/13, 114/ 15, 114/16; Stare Ratowo- 15/8, 15/9, 3/3 (podział3/5, 3/6 3/7,3/8)	
3.	Stacja paliw z elementami towarzyszącymi oraz teren zabudowy zagrodowej z towarzyszeniem zabudowy	Konopki Młode- 47/4, 48	Nr XXIX/108/97 Rady Gminy Śniadowo z dn. 12 sierpnia 1997 r.
4.	Urządzenia odprowadzania i oczyszczania ścieków	Śniadowo- przy ul. Kościelnej działka nr 507/12	Nr II/7/98 Rady Gminy Śniadowo z dn. 10 listopada 1998 r.

5.	<p>-Zabudowa zagrodowa i usługowa</p> <p>-Zabudowa mieszkaniowa zagrodowa z możliwością usług</p> <p>-Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna</p> <p>-Zabudowa mieszkaniowa i usługowa</p> <p>-Zabudowa mieszkaniowa</p> <p>-Przeznaczenie gruntów pod ulicę dojazdową</p>	<p>Dębowo- 93/6, 96/7, 96/8 i 96/9;</p> <p>Jemielite Wypychy- 55;</p> <p>Stare Ratowo- 29/11 (29/64, 29/65, 29/66, 29/67, 29/68, 29/69, 29/70, 29/76, 29/75, 29/74, 29/73, 29/72, 29/71)</p> <p>Stare Ratowo- 29/36; (29/61, 29/62, 29/63, 29/57, 29/58, 29/56, 29/55, 29/54, 29/53, 29/52, 29/51, 29/44, 29/50, 29/49, 29/48, 29/47)</p> <p>Szczepankowo- 806, 807, 820;(podział)</p> <p>Śniadowo- 475/40 (475/46, 475/45)</p> <p>Śniadowo- 476/4 (476/7, 476/8, 476/9, 476/10, 476/11, 476/12, 476/13, 476/14, 476/15, 476/16, 476/17, 476/18, 476/19, 476/20, 476/21, 476/22, 476/23, 476/6)</p>	<p>Nr XI/39/99 Rady Gminy Śniadowo z dn. 15 lipca 1999 r.</p>
6.	<p>-Zabudowa zagrodowa</p>	<p>Stare Szabły- 276;</p>	<p>Nr II/8/02 Rady Gminy Śniadowo z dn. 16 grudnia 2002</p>
7.	<p>-Funkcja usługowa z zakresu handlu</p>	<p>Jakać Młoda-68/2, 68/1, 70/1, 70/2 i 103</p>	<p>Nr VIII/46/07 Rady Gminy Śniadowo z dn. 29 czerwca 2007r.</p>
8.	<p>Tereny rolne i nieużytki</p>	<p>Uśnik Dwór:</p>	<p>Nr XI/83/2012 Rady Gminy</p>

	<p>(grunty orne, łąki, pastwiska, rowy, nieużytki), tereny wód powierzchniowych, tereny wód powierzchniowych stojących, tereny lasów, tereny rolne, drogi publiczne zbiorcze i lokalne, drogi publiczne dojazdowe, drogi wewnętrzne</p>	<p>48, 45, 2</p> <p>Młynik: 36/3, 36/4, 37/3, 37/4, 37/5, 37/6, 38/1, 39/1, 39/2, 40/1, 349, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291</p> <p>Wszerecz: 14/4, 14/2, 15, 379, 17, 18/4, 19/1, 22/3, 24/1, 25, 26, 27/1, 27/5, 27/3, 28, 29, 30/3, 30/6, 30/5, 31, 381, 32/1, 33/1, 394, 229, 230/2, 235/3, 237, 238/1, 238/2, 163, 239, 240, 410, 241, 216/2, 242, 217, 243/2, 218, 219, 220, 247, 400, 411, 253, 255, 254, 258, 287, 288, 289/1, 289/2, 289/3, 291, 265/3, 293/3, 294, 296, 298, 300, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315</p> <p>Osobne: 23/1, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 86, 39/1, 39/2, 23/3, 40/3, 67/1, 67/2, 68/1, 69, 70/1, 74/1, 74/2, 74/3, 74/4, 74/5, 74/6</p> <p>Wierzbowo: 283,</p> <p>Żebry: 1/1, 1/4, 1/5, 1/3, 1/6, 2/1, 2/4, 2/5, 3/1, 3/2, 3/3, 4/1, 4/2, 4/3, 4/4, 6/8, 84/2, 6/1, 9/1, 9/2, 10/1, 10/2, 10/3, 11, 12/1, 12/2, 13</p>	<p>Śniadowo z dn. 31 stycznia 2012</p>
--	---	---	--

		<p>Zagroby: 17/1, 17/2, 17/3, 18, 101, 102, 103, 19/1, 105, 19/2, 20/1, 106, 20/2, 107, 20/3, 75, 76, 109, 108, 110, 77, 111, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 13/9, 13/10, 13/11, 13/5, 12/1, 12/2, 12/3</p> <p>Koziki: 114, 115, 116, 117, 111/1, 110/1, 110/2, 110/3, 108/1, 108/2, 108/3, 108/4, 108/5, 107/3, 107/4, 107/1, 106/1, 103, 106/2, 106/3, 104/1, 104/2, 105/1, 105/2, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180</p>	
--	--	--	--

Prawo stanowi, że **w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, ale ujętych w ewidencji zabytków**, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Organ konserwatorski w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 39 ust. 3 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane wypowiada się w zakresie swojej właściwości na temat przedstawionego projektu budowlanego i wpływu zamierzenia inwestycyjnego na chronione właściwości obszaru/objektu, które zakwalifikowały go do ewidencji zabytków, analizując konkretne rozwiązania projektowe. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytku. Uzgodnienia projektów budowlanych obiektów realizowanych w strefie A pełnej ochrony konserwatorskiej, **w przypadku inwestycji dotyczącej obiektu lub obszaru, który nie jest ujęty w gminnej ewidencji zabytków**, a przepisy planu miejscowego nadal nakładają obowiązek uzyskania uzgodnienia konserwatorskiego,

wojewódzki konserwator zabytków może zająć stanowisko w drodze pisma urzędowego na wniosek inwestora, np. wg art. 32 ust 1 pkt 2 ustawy – Prawo budowlane.

6.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Śniadowo

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Śniadowo uchwalone zostało Uchwałą nr III/21/02 Rady Gminy Śniadowo z dnia 30 grudnia 2002 r.

Według zapisów w/w opracowania, obiekty zabytkowe (wpisane do rejestru zabytków) objęte są ścisłą ochroną konserwatorską, która polega na ich zachowaniu i konserwacji, wszelkie prace przy obiektach i na terenach zabytkowych oraz w ich bezpośrednim otoczeniu mogą być prowadzone tylko za zgodą służb konserwatorskich. Inne obiekty objęte ochroną podlegają zachowaniu i ochronie. Prace przy obiektach zabytkowych winny być uzgadniane ze służbą konserwatorską. Rozbiórka budynku o wartościach kulturowych może być dokonana tylko w uzasadnionych przypadkach (bardzo zły stan zachowania) za zgodą służb konserwatorskich.

Ochrona zabytkowych założeń dworsko – ogrodowych polega na:

- zachowaniu i restauracji dworów oraz zabudowy podworskiej,
- na rejestracji i rekonstrukcji elementów zabytkowych układu terenu: układ komunikacyjny, podział funkcjonalno – przestrzenny, osie kompozycyjne i widokowe, ciek i zbiorniki wodne,
- na zachowaniu i konserwacji starodrzewu,
- na usunięciu elementów zniekształcających kompozycję zieleni (np. samosiewy) i odtworzeniu elementów zniszczonych (uzupełnienie nasadzeń),
- na zakazie lokalizowania na terenie założenia w jego otoczeniu inwestycji o charakterze uciążliwym – mogącym przyczynić się do zniszczenia zabytku, a także obiektów zasłaniających widok na zabytek, czy też dysharmonizujących z jego elementami,
- wszelka praca przy zabytku oraz działalność inwestycyjna na jego terenie winne być uzgadniane z WKZ.

Ochrona cmentarzy i mogił historycznych polega na:

- wyłączeniu ich spod wszelkiej działalności inwestycyjnej, nie związanej z ich rewaloryzacją,
- na zachowaniu i konserwacji historycznych elementów ukształtowania terenu cmentarzy (nasypy, wały, układ alejowy, układ kwater i mogił),

- na zachowaniu i konserwacji starodrzewu,
- na zachowaniu i konserwacji zabytkowych nagrobków, krzyży oraz innych elementów małej architektury (ogrodzenia, bramy),
- na usuwaniu elementów zniekształcających (np. samosiewy, wysypiska śmieci),
- na zakazie lokalizowania w ich bezpośrednim sąsiedztwie działalności o uciążliwym charakterze oraz obiektów zasłaniających widok na cmentarz, czy też dysharmonizujących przestrzennie i kompozycyjnie z ich elementami.

Zabytki archeologiczne objęte są ścisłą ochroną konserwatorską, która polega na zakazie prowadzenia na terenie zabytku wszelkiej działalności inwestycyjnej nie związanej z jego rewaloryzacją.

Ochrona historycznych układów przestrzennych (Śniadowo i Szczepankowo) polega na:

- zachowaniu historycznego rozplanowania układu wiejskiego i jego historycznych elementów (np.: zespół kościoła parafialnego, cmentarz parafialny, zespół dworski wraz z towarzyszącą im zielenią, wieś – ulicówka), historycznego układu komunikacyjnego i parcelacyjnego, a w jego szczególności przebiegu dróg w obecnych liniach rozgraniczających i zabudowy,
- na kształtowaniu nowych elementów układu przestrzennego w dostosowaniu do historycznej kompozycji i dyspozycji funkcjonalno – przestrzennej układu oraz jego poszczególnych elementów,
- na zachowaniu zbliżonej do historycznej skali układu,
- na zachowaniu historycznych dominant wysokościowych, przestrzennych i architektonicznych (np. kościoła parafialnego, dzwonnicy i dworu),
- na zachowaniu, restauracji i modernizacji technicznej zabudowy historycznej,
- na dostosowaniu nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej wsi w zakresie sytuacji, skali i bryły oraz w nawiązaniu do lokalnej tradycji budowlanej, przy lokalizacji nowych obiektów mieszkalnych i gospodarczych winna być zachowana tradycyjna dyspozycja funkcjonalno – przestrzenna zagrody.

W ramach ochrony obiektów zabytkowych zakłada się następujące kierunki:

- wprowadzanie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego stosownych ustaleń uzgodnionych ze służbami ochrony zabytków,
- ustalanie sposobu postępowania (uzgodnionego ze służbami archeologicznymi) przy wyznaczaniu w miejscowych planach terenów ze stanowiskami archeologicznymi na cele budowlane,

- ustalenie obowiązku zawiadamiania służb archeologicznych o natrafieniu na obiekty nieznanego pochodzenia podczas prowadzenia prac ziemnych,
- współpraca pomiędzy właścicielami, władzami gminy i służbami ochrony zabytków w celu utrzymania obiektów w należytym stanie i właściwego ich użytkowania.

Realizacja kierunków odbywać się będzie poprzez:

- spełnianie wymagań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego na podstawie przepisów szczególnych,
- realizowanie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- pomoc organizacyjna i finansowa właścicielom obiektów zabytkowych,
- przedstawienie do uzgodnienia Podlaskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków zakresu prac porządkowych na terenie zabytkowych cmentarzy.

7. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY ŚNIADOWO

7.1. Ogólne informacje na temat historii i dziedzictwa kulturowego gminy¹

Śladów najstarszego pobytu gromad ludzkich na terenie dzisiejszej gminy Śniadowo dostarczają odkrycia archeologiczne. Pojedyncze znaleziska wyrobów krzemienych poświadczają zasiedlenia tego terenu począwszy od epoki kamienia. Najważniejszym stanowiskiem archeologicznym gminy Śniadowo jest cmentarzysko kurhanowe z III w. n.e. odkryte i badane pod wsią Uśnik (Uśnik Kolonia). Jest śladem pobytu Gotów, jednego z plemion germańskich.

Na przełomie XI i XII wieku powstały najstarsze osady na terenie dzisiejszej gminy Śniadowo. Należą do nich wsie Wszerzecz i Szczepankowo. Historia Wszerzeczy sięga roku 1065, kiedy to ówczesny Wszerzecz został nadany klasztorowi benedyktynów w Mogilnie, a prawdopodobnie po roku 1156 został przekazany na własność biskupowi płockiemu. Także w roku 1196 Szczepankowo zostało nadane klasztorowi benedyktynów w Płocku. Pierwsza parafia i kościół p.w. św. Wojciecha i Małgorzaty miały być ufundowane w roku 1242.

Na początku wieku XVI Mazowsze zostaje włączone do Korony i podzielone na trzy województwa: rawskie, płockie i mazowieckie. W skład województwa mazowieckiego weszła także ziemia łomżyńska, na terenie której leżały: Śniadowo i Szczepankowo wraz z okolicznymi osadami. Historia Śniadowa sięga roku 1390, kiedy Janusz I książę mazowiecki nadał dobra smłodowskie sędziemu łomżyńskiemu i nowogrodzkiemu Piotrowi Giezie. Przed rokiem 1396 za zgodą rektorów kościołów w Łomży i Szczepankowie zostaje erygowana parafia. W 1405 roku z fundacji Piotra Giezy, jego potomek Piotr Smłodowski wybudował pierwszy kościół parafialny, który spłonął w roku 1699. Już w drugiej połowie wieku XV nieopodal Śniadowa przez wieś Olszewo, zachodnim krańcem Czerwonego Boru przebiegał gościniec wiodący w kierunku Ostrowi i Warszawy. Pierwotna nazwa miejscowości brzmiała Smłodowo lub Smołodowo. Najprawdopodobniej nazwa ta pochodzi od rośliny zwanej smłodem. Według legendy nazwa może pochodzić od smoły pędzonej przez budników w okolicznych puszczech Czerwonego Boru. Nazwa ta utrzymała się do roku 1818. Przez ponad

¹ Opracowano na podstawie zawartości gminnej ewidencji zabytków gminy Śniadowo oraz strony www.sniadowo.pl

trzy stulecia Śniadowo stanowiło własność prywatną. Należało kolejno do rodzin Brulińskich, Bogusławskich, Jemielitych i Kurowskich. W roku 1674 przechodzi na własność Jana Dobrogosta Krasieńskiego wojewody płockiego. Kolejnym właścicielem Śniadowa zostaje Stanisław Ugniewski. To jemu osada zawdzięcza wyjednanie u króla Augusta II w roku 1703 przywileju na cztery jarmarki. Otrzymanie tego przywileju w znaczny sposób wpłynęło na rozwój Śniadowa. W początkach wieku XVIII Śniadowo znajdowało się w posiadaniu Antoniego Krasieńskiego. Zapewne rodzinie Krasieńskich miejscowość zawdzięcza swój herb - Ślepowron. W 1732 roku Śniadowo zostaje zapisane jezuitom łomżyńskim. Dzięki staraniom jezuitów bądź Krasieńskich miejscowość uzyskuje prawa miejskie. Zmiany administracyjne wprowadzone przez zaborcę doprowadzają w roku 1869 do utraty tych praw, choć w roku 1880 określana jest jako osada miejska. Po utracie przez Polskę niepodległości od roku 1796 Śniadowo wchodziło w skład powiatu łomżyńskiego należącego do departamentu białostockiego. Po roku 1807 powiat łomżyński znalazł się w granicach Księstwa Warszawskiego. Po utworzeniu guberni łomżyńskiej funkcjonuje w jej granicach, po jej likwidacji stanowi część województwa białostockiego. W drugiej połowie XIX wieku w Śniadowie funkcjonują: urząd gminy, szkoła początkowa, sąd gminny okręgu III, młyn wodny oraz wiatrak. W okresie międzywojennym działają także posterunek policji, urząd pocztowy, ochotnicza straż pożarna, kilka sklepów, punkty gastronomiczne oraz znaczna liczba warsztatów rzemieślniczych. Działania wojenne w latach 1914 - 1918 doprowadziły do znacznego zniszczenia miejscowości. Kolejnym tragicznym rozdziałem w dziejach Śniadowa był okres II wojny światowej. 28 sierpnia 1944 roku osada odzyskuje wolność.

Wieś Szczepankowo także należy do najstarszych miejscowości powiatu łomżyńskiego. Wiele opracowań podaje datę 1196, kiedy to Szczepankowo stanowiło uposażenie klasztoru benedyktynów w Płocku. Pierwszy kościół i parafia p.w. św. Wojciecha i Małgorzaty miały być ufundowane w roku 1242. W roku 1381 na prośbę opata płockiego Władysława księżę mazowiecki Janusz I przeniósł wieś na prawo niemieckie. Także sam księżę 30 września 1427 roku podczas objazdu swoich dóbr wraz ze swym dworem zatrzymał się w Szczepankowie. W posiadaniu benedyktynów osada znajdowała się do czasu podziału Polski pomiędzy zaborcami, czyli do roku 1795. Szczepankowo zawsze funkcjonowało jako osada targowa, czego wyrazem jest rozplanowanie wsi wokół obszernego placu targowego w kształcie wydłużonego trójkąta. W roku 1775 opat Kulpiński uzyskał dla Szczepankowa przywilej dwunastu jarmarków rocznie. Po wielowiekowym władaniu przez benedyktynów pod koniec wieku XVIII osada ta staje się własnością prywatną. Najpierw jako dzierżawa rządowa Stanisława Skarżyskiego, potem własność Antoniego Bykowskiego, następnie w

posiadaniu rodziny Ottona Henryka Milberga, a do roku 1939 własność rodziny Grabińskich. Siedzibą właścicieli był dwór, pierwotnie klasycy, wzniesiony w latach 1825 – 1838. Prawdziwą perłą Szczepankowa jest kościół p.w. św. Wojciecha, wybudowany w latach 1533 – 1547. Budowę rozpoczął opat benedyktynów płockich Łukasz z Ciechanowa, a zakończyli bracia Łukasz i Jan Dziedziccy, opaci z Płocka. Świątynię wzniesiono w stylu przejściowym z gotyku do renesansu. Z uwagi, że styl ten w XVII wieku był rozpowszechniony na Mazowszu nazwany został stylem mazowieckim. Początki szkolnictwa stanowią szkoły parafialne tworzone przy kościołach, w których nauczali proboszcz, wikariusz, organista lub też nauczyciel świecki. W Szczepankowie na początku XIX wieku nauczanie odbywało się w domu prywatnym wynajętym przez proboszcza K. Wnorowskiego. Wówczas nauczaniem zajmował się Józef Boguski ze wsi Żebry. W 1818 roku do szkoły parafialnej uczęszczało 32 uczniów w tym 24 chłopców i 9 dziewcząt, zaś w roku 1831 uczyło się 38 dzieci: 30 chłopców i 8 dziewcząt. W roku 1864 szkolnictwo wyłączono spod opieki parafii i dworu, a przekazano je nowo utworzonym gminom. W Szczepankowie powstała jednoklasowa szkoła gminna, a w roku 1893 wzniesiony został nowy budynek szkolny. W szkole nauczano religii, języka rosyjskiego, trochę języka polskiego, zapoznawano uczniów z miarami, wagami oraz z walutą używaną w Cesarstwie Rosyjskim i Królestwie Polskim. W roku 1899 we wsi Uśnik także została utworzona jednoklasowa szkoła. Nauka w szkole kończyła się egzaminem składanym w obecności komisji. Położenie Śniadowa i jego okolic sprawiało, że ziemia ta była wielokrotnie świadkiem walk wyzwoleńczych i przemarszów wojsk. Podczas kampanii napoleońskiej w roku 1812 stacjonował tu 7 Pułk Strzelców Konnych, wchodzący w skład 17 Dywizji dowodzonej przez generała Henryka Dąbrowskiego. W roku 1831 do Śniadowa wkroczyły wojska gwardii rosyjskiej dowodzonej przez gen. Dybicza. Do zaciętego starcia pomiędzy polskim wojskiem powstańczym dowodzonym przez gen. Skrzyneckiego, a armią rosyjską doszło pod wsią Jakać Stara, Plan I. Prądyńskiego zakładał uderzenie na wroga o świcie 18 maja. Jednak zwłoka Skrzyneckiego umożliwiła wycofanie się przeciwnika w stronę Tykocina, by 26 maja zadać wojskom polskim cios pod Ostrołęką. Przez lasy Czerwonego Boru w 1863 roku wędrował oddział powstańczy K. Ramotowskiego „Wawra”, stawiając przez kilka miesięcy czoło wojskom nieprzyjacielskim. W roku 1920 podczas wojny polsko-bolszewickiej w okolicach Śniadowa 2 sierpnia ginęli żołnierze polscy w obronie wolnej i niepodległej Polski. Ciała 26 poległych spoczywają na miejscowym cmentarzu. Działania wojenne nie ominęły nas w czasie najstraszniejszej z wojen, w latach 1939-1945. We wrześniu 1939 przez kilka dni stacjonował w Śniadowie sztab Samodzielnej Grupy Operacyjnej „Narew”, która w okolicy wsi Jakać Dworna rozbiła część XIX korpusu

gen. Guderiana. Także w okolicy wsi Truszki rozegrały się tragiczne chwile. W nocy z 8 na 9 września 3 Pułk Strzelców Konnych wchodzący w skład Suwalskiej Brygady Kawalerii działającej w ramach SGO „Narew” stoczyły walkę z niemieckim nieprzyjacielem. Starsi mieszkańcy wspominają wydarzenia, które rozegrały się w czerwcu 1944 roku. Zgodnie z rozkazem dowództwa Armii Krajowej w lasach Czerwonego Boru nastąpiła koncentracja oddziałów zbrojnych AK. Miały one za zadanie opanować więzienie w Łomży i uwolnić osadzonych w nim więźniów. Zgrupowanie partyzanckie zostało otoczone przez jednostki żandarmerii i Wehrmachtu. Oddziałom AK udało się przerwać pierścień i wyjść z okrążenia. Jednak w czasie walk zginęło 69 partyzantów.

7.2. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy Śniadowo

Na terenie gminy Śniadowo znajduje się pięć obiektów zabytkowych objęty ochroną prawną wynikającą z ujęcia go w rejestrze zabytków województwa podlaskiego, prowadzonym przez Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są nimi dwa kościoły parafialne oraz dwa cmentarze rzymskokatolickie, parafialne położone w głównych

miejsowościach gminy: Śniadowie i Szczepankowie oraz jeden murowany dwór, stanowiący obok pozostałości zabudowy gospodarczej, ślad po istniejącym na skraju wsi założeniu dworsko-folwarcznym.

Kościół Benedyktynów, ob. parafialny p.w. św. Wojciecha w Szczepankowie został wzniesiony w stylu gotyku mazowieckiego w latach 1537-1547 przez opatów plockich - Łukasza i Jana Dziedzickich. Konsekrowany w 1547 r. przez biskupa plockiego. Szczyty wieży przekształcono około 1618 roku. Kościół był kilkakrotnie remontowany w XIX i XX w. Do 1822 r. opiekę duszpasterską nad parafią sprawowali Benedyktyni z klasztoru w Pułtusku. Obok kościoła stoi murowana kaplica grobowa, zbudowana dla Franciszki ze Skarzyńskich Grabowskiej (zm. 1856).

Kościół parafialny w Szczepankowie, fot. M. Karczewska.

Kościół w Śniadowie, parafialny, pw. Wniebowzięcia NMP, murowany w stylu neogotyckim, zbudowany został w latach 1906-1912 staraniem ks. prob. Jerzego Kamińskiego, konsekrowany 8.06.1925 przez biskupa Romualda Jałbrzykowskiego. Podczas ostatniej wojny, w sierpniu 1944 r. kościół został poważnie uszkodzony, szczególnie wieża i ściana pod wieżą oraz dach i okna. Odbudowany w pierwszych latach po wojnie staraniem ks. prob. Antoniego Puchalskiego. W latach 1957-1968 staraniem ks. prob. Kazimierza

Romanowskiego przeprowadzono remont pokrycia dachowego, a wewnątrz dokonano malowania i wystroju kościoła według projektu Zbigniewa Łoskota. Staraniem ks. prob. Zbigniewa Gołubowskiego w latach 1980-2000 zostały przeprowadzone gruntowne prace remontowe wewnątrz i zewnątrz kościoła łącznie z wymianą dachu i nowym wystrojem prezbiterium.

Kościół parafialny w Śniadowie, fot. M. Karczewska

Cmentarze parafialne w Szczepankowie i Śniadowie są nekropoliami czynnymi, wykorzystywanymi do pochówków wiernych. Pomimo tego, na ich terenie przetrwała znaczna liczba zabytkowych nagrobków i krzyży nagrobnych. Szczególne znaczenie ma kwatery na cmentarzu w Śniadowie, na której obok siebie spoczęli żołnierze polegli w najważniejszych czynach zbrojnych XIX i XX w.: w powstaniu styczniowym w 1863 r., wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r. oraz w II wojnie światowej, we wrześniu 1939 r.

Śniadowo, cmentarz parafialny. Mogiła zbiorowa 26 nieznanych żołnierzy polskich poległych w walkach w sierpniu 1920 r. Fot. M. Karczewska

We wsi Szczepankowo znajduje się ostatni zabytek gminy Śniadowo objęty ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa podlaskiego. Dwór murowany stanowiący pozostałość założenia dworsko-folwarcznego, został wybudowany w latach 1825- 38 dla Józefy z Bykowskich i Ottona Henryka Milberga, jej męża. Wcześniej majątek należał do Antoniego Bykowskiego, ojca Józefy, który zakupił ją od Stanisława Skarżyńskiego, ten zaś dzierżawił go od rządu pruskiego. Od XII wieku do końca XVIII wieku ziemie należały do benedyktynów płockich. Po Milbergu - generale brygady Wojska Polskiego, dwór przeszedł na jego syna Władysława. W 1882 roku majątek jako

wiano córki Władysława przeszedł w posiadanie rodziny Jana Grabińskiego. Taki stan rzeczy utrzymał się aż do wybuchu II wojny światowej. Po zakończeniu działań wojennych we dworze ulokowano Wiejski Dom Towarowy. Budynek dworu jest obecnie nieużytkowany.

7.3. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Ewidencja zabytków gminy Śniadowo, poza zabytkami wpisanymi do rejestru zabytków, obejmuje także obiekty nierejestrowe. W przewadze są to zabytki małej architektury sakralnej oraz budownictwa drewnianego w typie wiejskim (budynki mieszkalne).

Obiekty zabytkowe w gminnej ewidencji zabytków gminy Śniadowo		
Adres	Obiekt	Datowanie
Chomentowo 41	dwór drewniany	1912 r.
Jakać Dworna, dz. geod. nr 80/1	mogiła zbiorowa żołnierzy radzieckich z okresu II wojny światowej	1944 r.
Szczepankowo, dz. geod. nr 1297	ogrodzenie kościoła parafialnego z bramą, murowane	4. ćwierć XIX w.
Szczepankowo, dz. geod. nr 1297	cmentarz przykościelny	XVI w.
Szczepankowo, dz. geod. nr 1297	kaplica grobowa rodziny Grabowskich, murowana, ob. kostnica	1856 r.
Szczepankowo, dz. geod. nr 1548	ogrodzenie z bramą cmentarza rzymskokatolickiego, murowane	1925 r.
Śniadowo	historyczny układ przestrzenny wsi	XVI w.
Śniadowo, ul. Szosowa, dz. geod. nr 87 i 88	cmentarz żydowski (zatarty napowierzchniowo)	XVIII w.
Śniadowo 68/68A	młyn elektryczny, murowany	1947 r.
Wszerecz, dz. geod. nr 31 i 381	pozostałości parku	koniec XIX w.
Wszerecz 10	dom drewniany	około 1945 r.

Wszerzecz 10	stajnia murowana	początek XX w.
Wszerzecz Kolonia 3	dom drewniany	1928 r.
Wszerzecz Kolonia 12	dom drewniany	1930 r.

7.4. Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy Śniadowo odkrytych zostało dotychczas 146 stanowisk archeologicznych. Pochodzą one z różnych epok, począwszy od epoki kamienia po późne średniowiecze i okres nowożytny. Są to:

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE Z TERENU GMINY ŚNIADOWO						
Lp	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. w miejsc.	Nr stan. na obszarze	Nr. rej.	Funkcja i chronologia
1.	Brulin	40-75	1	32	---	śląd osadnictwa, nowożytność
2.	Dębowo	39-74	1	45	---	1/ ślad osadnictwa, neolit-epoka brązu 2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich 3/ ślad osadnictwa, średniowiecze 4/ osada, okres nowożytny
3.	Dębowo	39-74	2	46	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, okres nowożytny
4.	Dębowo	39-74	3	47	---	1/ ślad osadnictwa, neolit – epoka brązu 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
5.	Dębowo	39-74	4	48	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
6.	Dębowo	39-75	5	5	---	osada, wczesne średniowiecze
7.	Duchny	40-75	1	31	---	1/ ślad osadnictwa,

	Kolonia					późne średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, nowożytność
8.	Duchny Młode	40-76	1	34	---	osada, okres nowożytny
9.	Duchny Młode	40-76	2	46	---	1/ osada, późne średniowiecze 2/ osada, okres nowożytny
10.	Duchny Młode	40-76	3	47	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
11.	Duchny Młode	40-76	4	48	---	ślad osadnictwa, późne średniowiecze
12.	Duchny Młode	40-76	5	49	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ osada, okres nowożytny
13.	Duchny Młode	40-76	6	50	---	wieś historyczna, okres nowożytny
14.	Duchny Młode	40-76	7	51	---	osada, okres nowożytny
15.	Duchny Młode	40-76	8	57	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
16.	Duchny Stare	40-76	1	23	---	1/ ślad osadnictwa, pradzieje 2/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
17.	Duchny Stare	40-76	2	24	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 3/ osada, okres

						nowożytny
18.	Duchny Stare	40-76	3	25	---	śląd osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza
19.	Duchny Stare	40-76	4	26	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
20.	Duchny Stare	40-76	5	27	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
21.	Duchny Stare	40-76	6	28	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ osada, okres nowożytny
22.	Duchny Stare	40-76	7	29	---	śląd osadnictwa, późna faza wczesnego średniowiecza
23.	Duchny Stare	40-76	8	30	---	wieś historyczna, okres nowożytny
24.	Duchny Stare	40-76	9	31	---	śląd osadnictwa, okres nowożytny
25.	Duchny Stare	40-76	10	33	---	śląd osadnictwa, okres nowożytny
26.	Duchny Stare	40-76	11	35	---	śląd osadnictwa, późne średniowiecze
27.	Duchny Stare	40-76	12	36	---	osada, okres nowożytny
28.	Duchny Stare	40-76	13	37	---	osada, okres nowożytny
29.	Duchny Stare	40-76	14	38	---	osada, okres nowożytny
30.	Duchny Stare	40-76	15	39	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza

						2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
31.	Duchny Stare	40-76	16	40	---	osada, okres nowożytny
32.	Duchny Stare	40-76	17	41	---	osada, okres nowożytny
33.	Duchny Stare	40-76	18	42	---	osada, okres nowożytny
34.	Duchny Stare	40-76	19	43	---	ślad osadnictwa, późne średniowiecze
35.	Duchny Stare	40-76	20	44	---	ślad osadnictwa, okres nowożytny
36.	Duchny Stare	40-76	21	45	---	osada, okres nowożytny
37.	Grabowo	40-76	1	52	---	osada, okres nowożytny
38.	Grabowo	40-76	2	53	---	ślad osadnictwa, późne średniowiecze
39.	Grabowo	40-76	3	54	---	wieś historyczna, okres nowożytny
40.	Grabowo	40-76	4	55	---	osada, późne średniowiecze
41.	Grabowo	40-76	5	56	---	osada, okres nowożytny
42.	Jakać Borki	40-75	1	11	---	osada, średniowiecze
43.	Jakać Borki	40-75	2	29	---	osada, średniowiecze
44.	Jakać Dworna	40-75	1	1	---	ślad osadnictwa, nowożytność
45.	Jakać Dworna	40-75	2	2	---	punkt osadniczy, nowożytność
46.	Jakać Dworna	40-75	3	3	---	osada, nowożytność
47.	Jakać Dworna	40-75	4	7	---	1/ osada, późne średniowiecze 2/ osada, nowożytność
48.	Jakać Stara	40-75	1	12	---	1/ punkt osadniczy, średniowiecze 2/ punkt osadniczy, nowożytność
49.	Jakać Stara	40-75	2	13	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
50.	Jakać Stara	40-75	3	14	---	1/ osada, średniowiecze

						2/ osada, nowożytność
51.	Jakać Stara	40-75	4	15	---	punkt osadniczy, wczesne średniowiecze
52.	Jakać Stara	40-75	5	16	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
53.	Jakać Stara	40-75	6	17	---	śląd osadnictwa, nowożytność
54.	Jastrząbka	40-75	1	33	---	śląd osadnictwa, nowożytność
55.	Jemielite Wypychy	39-76	1	23	---	śląd osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
56.	Kołaczk Lemiesze	38-76	1	38	---	1/ śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze 2/ wieś, XV-XVI w.
57.	Kołaczk Lemiesze	38-76	2	39	---	śląd osadnictwa, XV- XVI w.
58.	Konopki Młode	39-76	1	8	---	1/ śląd osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 2/ śląd osadnictwa, pradzieje 3/ osada, średniowiecze
59.	Kruki	40-75	1	10	---	śląd osadnictwa, nowożytność
60.	Mężenin	39-76	1	1	---	1/ śląd osadnictwa, epoka kamienia 2/ śląd osadnictwa, pradzieje 3/ śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze 4/ osada, nowożytność
61.	Mężenin	40-76	1	3	---	1/ osada, późna faza wczesnego średniowiecza 2/ osada, okres nowożytny
62.	Mężenin	39-76	2	4	---	osada, nowożytność

63.	Mężenin	40-76	2	4	---	osada, okres nowożytny
64.	Mężenin	39-76	3	11	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 3/ osada, późne średniowiecze - nowożytność
65.	Mężenin	40-76	3	5	---	osada, okres nowożytny
66.	Mężenin	39-76	4	20	---	osada, późne średniowiecze
67.	Mężenin	40-76	4	6	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ osada, okres nowożytny
68.	Milanek	40-75	1	30	---	1/ punkt osadniczy, średniowiecze 2/ punkt osadniczy, nowożytność
69.	Młynik	38-75	1	8	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
70.	Młynik	38-75	2	9	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, epoka brązu – wczesna epoka żelaza
71.	Młynik	38-75	3	12	---	1/ obozowisko / osada, mezolit – epoka żelaza 2/ osada, epoka brązu – wczesna epoka żelaza 3/ osada, wczesne średniowiecze 4/ osada, późne średniowiecze – okres nowożytny
72.	Młynik	38-75	4	13	---	osada, chronologia

						nieokreślona
73.	Młynik	38-75	5	14	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit 2/ ślad osadnictwa, neolit 3/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich 4/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 5/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze – okres nowożytny
74.	Młynik	38-75	6	15	---	ślad osadnictwa, neolit – wczesna epoka brązu
75.	Młynik	38-75	7	16	---	1/ ślad osadnictwa, neolit? 2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich? 3/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze
76.	Młynik	38-75	8	17	---	1/ obozowisko / osada, mezolit – epoka żelaza 2/ osada, epoka brązu – wczesna epoka żelaza 3/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny 5/ ślad osadnictwa, chronologia nieokreślona
77.	Olszewo Młode	40-76	1	7	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ osada, okres nowożytny
78.	Olszewo Młode	40-76	2	8	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze

						2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
79.	Olszewo Młode	40-76	3	9	---	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
80.	Olszewo Młode	40-76	4	10	---	ślad osadnictwa, okres nowożytny
81.	Olszewo Stare	40-76	1	2	---	1/ osada, późna faza wczesnego średniowiecza 2/ osada, okres nowożytny
82.	Olszewo Stare	40-76	2	11	---	wieś historyczna, późne średniowiecze – okres nowożytny
83.	Olszewo Stare	40-76	3	12	---	1/ osada, późne średniowiecze 2/ osada, okres nowożytny
84.	Olszewo Stare	40-76	4	13	---	ślad osadnictwa, okres nowożytny
85.	Olszewo Stare	40-76	5	14	---	ślad osadnictwa, okres nowożytny
86.	Olszewo Stare	40-76	6	15	---	ślad osadnictwa, okres nowożytny
87.	Olszewo Stare	40-76	7	16	---	osada, okres nowożytny
88.	Olszewo Stare	40-76	8	32	---	ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza
89.	Ratowo Piotrowo	39-75	1	3	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 2/ osada, średniowiecze / późne średniowiecze
90.	Ratowo Stare	39-76	1	21	---	ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
91.	Ratowo Stare	40-76	1	1	---	1/ ślad osadnictwa,

						mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, pradzieje 3/ osada, późne średniowiecze 4/ osada, okres nowożytny
92.	Ratowo Stare	40-76	2	17	---	osada, okres nowożytny
93.	Ratowo Stare	40-76	3	18	---	ślad osadnictwa, pradzieje
94.	Ratowo Stare	40-76	4	19	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ pradzieje (epoka żelaza?)
95.	Ratowo Stare	40-76	5	20	---	ślad osadnictwa, późne średniowiecze
96.	Ratowo Stare	40-76	6	21	---	ślad osadnictwa, okres nowożytny
97.	Ratowo Stare	40-76	7	22	---	osada, okres nowożytny
98.	Sierzputy Marki	39-76	1	9	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia – epoka żelaza
99.	Sierzputy Marki	39-76	2	10	---	osada, wczesne średniowiecze
100.	Stare Jemielite	39-76	1	2	---	ślad osadnictwa, epoka żelaza
101.	Stare Jemielite	39-76	2	3	---	ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
102.	Stare Jemielite	39-76	3	5	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 3/ osada, późne średniowiecze 4/ ślad osadnictwa,

						nowożytność
103.	Stare Jemielite	39-76	4	6	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, epoka brązu 3/ ślad osadnictwa, średniowiecze
104.	Stare Jemielite	39-76	5	7	---	osada, nowożytność
105.	Stare Jemielite	39-76	6	15	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze
106.	Stare Jemielite	39-76	7	16	---	ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
107.	Stare Jemielite	39-76	8	17	---	1/ obozowisko?, osada?, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, pradzieje 3/ ślad osadnictwa, nowożytność
108.	Stare Jemielite	39-76	9	18	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia
109.	Stare Jemielite	39-76	10	19	---	ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
110.	Stare Jemielite	39-76	11	22	---	osada, późne średniowiecze - nowożytność
111.	Szabły Młode	40-75	1	4	---	1/ osada, neolit 2/ osada, okres lateński / okres wpływów rzymskich 3/ osada, średniowiecze 4/ osada, nowożytność
112.	Szabły Młode	40-75	2	5		1/ osada, okres lateński 2/ osada, nowożytność
113.	Szabły Młode	40-75	3	6	---	1/ osada, średniowiecze

						2/ osada, nowożytność
114.	Szabły Młode	40-75	4	18	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
115.	Szabły Młode	40-75	5	19	---	1/ punkt osadniczy, średniowiecze 2/ punkt osadniczy, nowożytność
116.	Szabły Młode	40-75	6	20	---	punkt osadniczy, nowożytność
117.	Szabły Młode	40-75	8	22	---	punkt osadniczy, nowożytność
118.	Szabły Stare	40-75	1	23	---	punkt osadniczy, nowożytność
119.	Szabły Stare	40-75	2	24	---	1/ punkt osadniczy, średniowiecze 2/ punkt osadniczy, nowożytność
120.	Szabły Stare	40-75	3	25	---	1/ punkt osadniczy, neolit 2/ punkt osadniczy, nowożytność
121.	Szabły Stare	40-75	4	26	---	punkt osadniczy, nowożytność
122.	Szabły Stare	40-75	5	27	---	punkt osadniczy, nowożytność
123.	Szabły Stare	40-75	6	28	---	punkt osadniczy, nowożytność
124.	Szczepankowo	38-75	1	1	---	1/ obozowisko / osada, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, chronologia nieokreślona 3/ osada, epoka brązu – wczesna epoka żelaza 4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
125.	Szczepankowo	38-75	2	2	---	1/ obozowisko / osada,

						mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze
126.	Szczepankowo	38-75	3	4	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 2/ osada, późne średniowiecze – okres nowożytny
127.	Szczepankowo	38-75	4	5	---	1/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich 2/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze – okres nowożytny
128.	Śniadowo (Przytuły)	39-75	1	1	---	osada?, epoka brązu – wczesna epoka żelaza
129.	Śniadowo	39-75	2	2	---	1/ osada, epoka brązu 2/ osada, późne średniowiecze / nowożytność
130.	Truszki Sapki	40-75	1	8	---	osada, nowożytność
131.	Truszki Sapki	40-75	2	9	---	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
132.	Uśnik	39-74	1	49	---	1/ osada, średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
133.	Uśnik	39-74	2	50	---	1/ obozowisko, neolit – epoka brązu 2/ ślad osadnictwa, epoka brązu? 3/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
134.	Uśnik	39-74	3	51	---	1/ ślad osadnictwa, starożytność 2/ ślad osadnictwa, okres nowożytny

135.	Uśnik	39-74	4	53	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich 3/ ślad osadnictwa, starożytność
136.	Uśnik	38-75	5	10	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit 2/ obozowisko / osada, mezolit – epoka żelaza 3/ osada, epoka brązu – wczesna epoka żelaza
137.	Uśnik	38-75	6	11	---	ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
138.	Uśnik	39-75	7	4	---	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze
139.	Uśnik Kolonia	39-75	8	12	A-376 z 29.11.19 88	cmentarzisko kurhanowe, okres wpływów rzymskich nieokreślona
140.	Wszerecz	38-75	1	3	---	1/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 2/ osada, późne średniowiecze – okres nowożytny
141.	Wszerecz	38-75	2	18	---	ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
142.	Wszerecz	38-75	3	19	---	ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza
143.	Wszerecz	38-75	4	20	---	1/ ślad osadnictwa, mezolit – epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, chronologia nieokreślona
144.	Zalesie	39-75	1	9	---	1/ funkcja nieokreślona,

	Poczynki					epoka brązu – wczesna epoka żelaza 2/ osada, średniowiecze / późne średniowiecze
145.	Zalesie Poczynki	39-75	2	10	---	1/ funkcja nieokreślona, neolit – brąz 2/ ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich 3/ osada, średniowiecze
146.	Zalesie Poczynki	39-75	3	11	---	ślad osadnictwa, epoka kamienia

Sporządzono na podstawie materiałów z archiwum WUOZ Łomża; lokalizacja, określenie funkcji i chronologii stanowiska podana za autorem badań.

7.5. Zabytki ruchome i ekspozycje muzealne

W świetle obowiązujących przepisów zabytek ruchomy to przedmiot, jego części lub zespół, będący dziełem człowieka lub związany z jego działalnością i stanowiący świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Do rejestru zabytków zabytek ruchomy wpisuje się na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Centralną ewidencją zabytków ruchomych Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie.

Wykaz zabytków ruchomych z terenu gminy Śniadowo znajduje się w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Białymstoku. Ze względów bezpieczeństwa, szczegółowe wykazy zabytków ruchomych znajdujących się na terenie gminy Śniadowo powinny być dostępne jedynie osobom upoważnionym.

7.6. Krajobraz kulturowy

Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami definiuje krajobraz kulturowy jako przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. W Polsce, od 2003 roku, tj. od czasu wejścia w życie w/w ustawy umożliwiającej tworzenie tej formy ochrony zabytków, utworzono dwanaście

parków kulturowych. W województwie podlaskim nie funkcjonuje jak dotąd żaden park kulturowy.

7.7. Miejsca pamięci

Na terenie gminy Śniadowo znajdują się dwa miejsca pamięci związane z heroicznymi wydarzeniami z przeszłości, przede wszystkim upamiętniające miejsca spoczynku poległych podczas wojen 1. połowy XX w.

Wykaz miejsc pamięci znajdujących się na terenie gminy Śniadowo		
Lp.	Adres	Obiekt
1.	Stare Szabły las	Mogiła zbiorowa żołnierzy 18 Pułku Artylerii Lekkiej 18 Dywizji Piechoty Wojska Polskiego poległych w walce 10.09.1939 r.
2.	ul. Cmentarna 18-411 Śniadowo Cmentarz parafialny	Mogiła zbiorowa żołnierzy 3-go Pułku Strzelców Konnych Wojska Polskiego poległych w walce 9.09.1939 r.

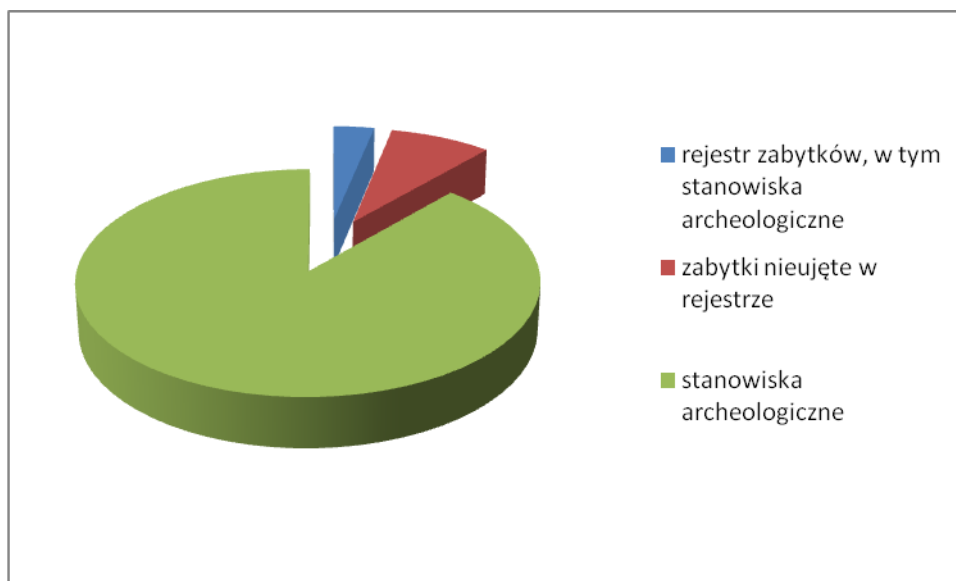
Źródło: Urząd Gminy Śniadowo

8. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY ŚNIADOWO.

ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Wójt gminy Śniadowo prowadzi gminną ewidencję zabytków znajdujących się na terenie gminy. Dokument ten został opracowany w 2015 r. Do prowadzenia gminnych ewidencji zabytków zobowiązuje samorządy ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminną ewidencję zabytków gminy Śniadowo tworzy zbiór dwudziestu kart adresowych założonych dla każdego obiektu zabytkowego oraz 164 kart adresowych stanowisk archeologicznych. Karty zawierają m.in.: informacje adresowe, dokładną nazwę obiektu, czas powstania, formy jego ochrony prawnej i fotografie.

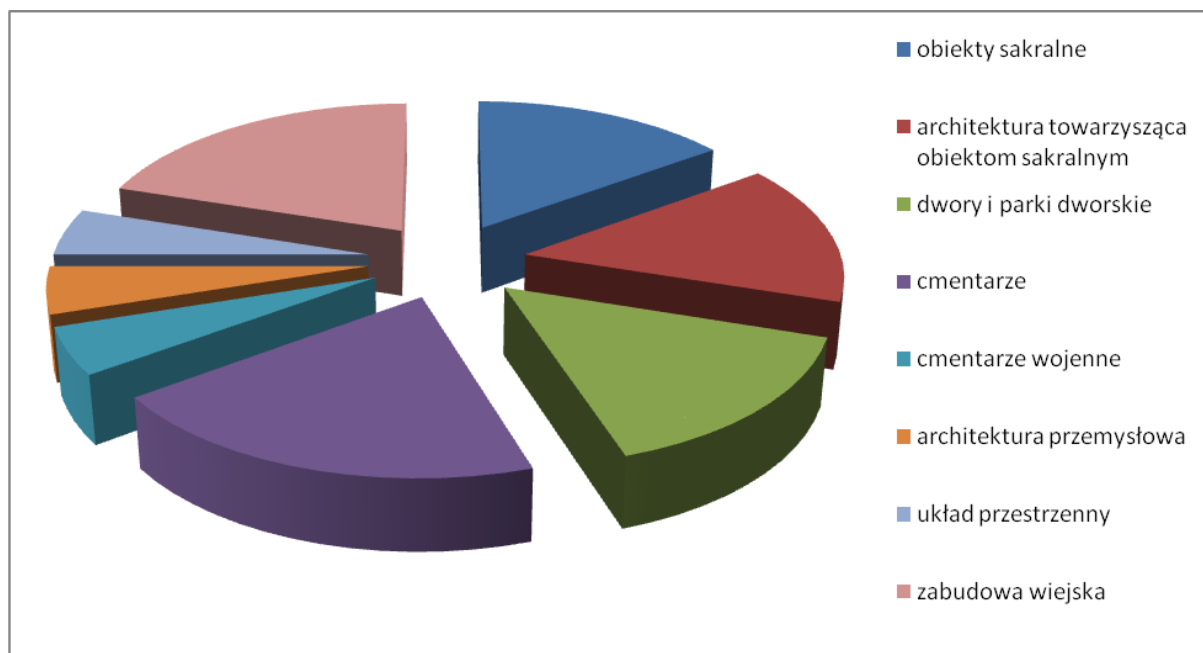
Gminna ewidencja zabytków gminy Śniadowo zawiera obiekt objęty ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków oraz inne, których ochrona wynika z ujęcia ich w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Proporcje liczebności tych dwóch grup obiektów przedstawia wykres 1.

Wykres 1. Ewidencja zabytków gminy Śniadowo. Proporcje liczby obiektów ujętych w rejestrze zabytków województwa podlaskiego do pozostałych obiektów zabytkowych GEZ

Źródło: opracowanie własne.

Wśród obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków trudno wydzielić dominującą liczebnie grupę funkcjonalną (wykres 2).

Wykres 2. Gmina Śniadowo - kategorie funkcjonalne obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków

Źródło: opracowanie własne.

W gminnej ewidencji zabytków ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków. Należy podkreślić, że obiekty zabytkowe gminy Śniadowo są utrzymane w dobrym stanie. Część z nich wymaga co przeprowadzenia prac remontowych, jednak właściciele zabytków ustrzegli się jednego z najczęstszych błędów powodujących zacieranie cech zabytkowych. Należy tu wymienić przede wszystkim niefachowo prowadzone modernizacje i remonty – rozbudowy zmieniające bryłę budynku, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, często powiązana ze zmianą kształtu otworów, zmiany pokrycia dachów.

Obiekty sakralne zachowane są w dobrym stanie, na bieżąco remontowane, zaś wszelkie działania przy zabytkach są uzgadniane i akceptowane przez Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Tabela 1. Analiza SWOT dla terenu gminy Śniadowo

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - w znacznej części dobrze utrzymane obiekty zabytkowe; - uwzględnienie zagadnień dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i planistycznych gminy; - pozytywne nastawienie władz gminy i regionu oraz mediów do zagadnień związanych z lokalnym dziedzictwem kulturowym; - funkcjonowanie gminnej ewidencji zabytków; - zwiększający się potencjał organizacji pozarządowych prowadzących działalność na rzecz opieki nad zabytkami; - prowadzenie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, w tym w zakresie edukacji artystycznej, kulturowej, historycznej, ekologicznej; - pozytywne nastawienie mieszkańców do wielowiekowej tradycji regionu i jego dziedzictwa kulturowego. 	<ul style="list-style-type: none"> - nowa zabudowa w części nienawiązująca do pierwotnego układu zabudowy (brak harmonii); - przypadki zaniedbania porządku w obrębie niektórych zabytkowych posesji, co obniża ich estetykę i pozytywny odbiór; - brak dostatecznych środków finansowych na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych; - niedostateczna świadomość społeczna wartości i potrzeby chronienia zasobów kulturowych; - brak prawnych możliwości udzielania przez samorząd dotacji na prace konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie wpisanych do rejestru zabytków.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - możliwości w pozyskiwaniu środków finansowych z różnych źródeł; - postępujący rozwój inicjatyw lokalnych organizacji pozarządowych mających w swym polu działania między innymi troskę o substancję zabytkową miasta; - upowszechnianie edukacji nastawionej na poszanowanie zabytków i ich prawidłową ochronę z zachowaniem wartości kulturowych; - dobrze rozmieszczone dominanty i subdominanty w układzie przestrzennym głównych wsi gminy; - wykorzystanie mediów w edukacji nastawionej na ochronę zabytków i krajobrazu. 	<ul style="list-style-type: none"> - niestabilność i luki legislacyjne zarówno w sferze finansowej, jak też ochrony zasobów kulturowych; - nadmierna komercjalizacja w sferze zabytków; - zanikająca edukacja estetyczna na rzecz praktyczności przy zastosowaniu minimalnych nakładów finansowych; - częste jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: bądź poprzez pryzmat ich komercyjnego wykorzystania lub też jedynie jako zasobu historycznego; - niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków.

Źródło: opracowanie własne

9. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŚNIADOWO

9.1 Założenia programowe programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo

W założeniach programowych i działaniach programu powinna zostać uwzględniona specyfika gminy Śniadowo wynikająca z jej położenia, historii, przemian społecznych i gospodarczych. Wspieranie rozwoju terenu gminy z poszanowaniem dziedzictwa kulturowego powinno być podstawą obecnych i przyszłych działań, tak aby teren gminy był miejscem atrakcyjnym i przyjaznym, zarówno dla mieszkańców jak i przyjezdnych.

Założeniami programu opieki nad zabytkami są:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy;
- uwzględnienie problemów ochrony zabytków w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego problematyki historycznego sąsiedztwa i form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązania w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów;
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego ochrony krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i architektonicznymi na terenie gminy;
- skuteczne stosowanie i wykorzystywanie form prawnej ochrony zabytków;
- wdrażanie instrumentów finansowych prowadzących do skutecznej poprawy stanu zabytków.

9.2. Cele, priorytety i działania programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo

Główne, długoterminowe cele polityki gminy Śniadowo, związane z ochroną zabytków to:

1. rozpoznawanie potrzeb dotyczących podejmowania działań zmierzających do zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

2. eksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
3. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
4. tworzenie warunków współpracy z właścicielami zabytków dla zapewnienia ich opieki;
5. włączenie problematyki ochrony zabytków do bieżących zadań Rady Gminy Śniadowo;
6. uwzględnianie uwarunkowań prawnych opieki nad zabytkami.

Priorytet I	Działania
Ochrona zachowanych elementów układu urbanistyczno-przestrzennego	<p>A. wprowadzanie do Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Śniadowo oraz MPZP odpowiednich zapisów dotyczących kształtowania przestrzeni i zabudowy, wypracowanych w oparciu o następujące zasady: poszanowanie pierwotnie zaprojektowanego porządku przestrzennego poprzez uwzględnienie: linii zabudowy, historycznych wysokości budynków, podziałów elewacji, formy dachów, użytych materiałów elewacyjnych i ich kolorystyki, zastosowanej stolarki okiennej i drzwiowej, form i sposobów adaptacji obiektów zabytkowych, rozmieszczania i charakteru reklam umieszczanych na obiektach zabytkowych i w bezpośrednim ich otoczeniu, sposobów wkomponowywania widocznych elementów infrastruktury technicznej;</p> <p>B. projektowanie nowej zabudowy w oparciu o element analizy przestrzenno-kulturowej, tj. ocenę wpływu powstającego obiektu na krajobraz kulturowy wsi;</p> <p>C. zahamowanie procesu niszczenia i degradacji budynków, które przez długi okres czasu były wyłączone z użytkowania;</p> <p>D. ograniczenie możliwości wprowadzania nowej zabudowy, która mogłaby zniekształcić czytelny, zabytkowy układ urbanistyczny;</p> <p>E. rewaloryzacja zieleni.</p>
Priorytet II	Działania
Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wykreowania	<p>A. wprowadzenie jednolitego systemu tablic informacyjnych, dotyczącego zasobów dziedzictwa kulturowego gminy Śniadowo;</p> <p>B. opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy reklamy, ułatwiającej dotarcie do wszystkich historycznych zakątków gminy;</p>

<p>produktu turystycznego</p>	<p>C. opracowanie i oznakowanie gminnego szlaku turystycznego pozwalającego na zapoznanie się z walorami przyrodniczymi i kulturowymi gminy;</p> <p>D. wspieranie inicjatyw lokalnych środowisk w promowaniu zasobów kulturowych i walorów środowiska naturalnego gminy;</p> <p>E. wykorzystanie obiektów zabytkowych w tworzeniu produktów turystycznych lub obsługi ruchu turystycznego.</p>
<p>Priorytet III</p>	<p>Działania</p>
<p>Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym</p>	<p>A. organizacja spotkań z mieszkańcami i użytkownikami zabytków mających na celu uświadamianie wartości tych obiektów, prezentowanie właściwych metod ich rewaloryzacji i sposobów remontownia, a także sprawnym ich zarządzaniem i możliwościami pozyskiwania funduszy;</p> <p>B. wprowadzenie i wzmocnienie tematyki ochrony dziedzictwa do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez wspieranie i organizowanie zajęć na rzecz budowania więzi ze środowiskiem kulturowym gminy;</p> <p>C. popularyzacja zasobów kulturowych w środkach masowego przekazu.</p>

10. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŚNIADOWO

Przyjmuje się, że realizacja zadań, poprzez działania wskazane w niniejszym programie możliwa będzie dzięki zastosowaniu następujących instrumentów:

- **prawnych**, polegających na uwzględnianiu zapisów niniejszego programu przy tworzeniu innych dokumentów prawa miejscowego;
- **finansowych**, polegających na finansowaniu wszelkich działań zawartych w programie w większej części z budżetu gminy, przy czym prace konserwatorskie przy obiektach należących do osób prywatnych, będą wymagały zaangażowania środków prywatnych,
- **koordynacji**, oznaczających współdziałanie w zakresie realizacji celów programu z zainteresowanymi organizacjami pozarządowymi i osobami fizycznymi,
- **społecznych**, co oznacza, że program skierowany jest do odbiorcy masowego poprzez wszelkie działania edukacyjne i promocyjne,
- **kontrolnych**, polegających na egzekwowaniu zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną oraz walce z samowolami budowlanymi na zabytkach.

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefami. Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z dnia 2 czerwca 2011 r.), precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych oraz tryb postępowania.

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, podstawą sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Ewidencją zostają objęte zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych

walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomych spoczywa na wójcie (art. 22 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami **prowadzona jest ewidencja zabytków gminy Śniadowo**. Ewidencja zabytków prowadzona jest przez wójta gminy Śniadowo w formie kart adresowych. Ewidencja obejmuje zabytki nieruchome historyczne oraz karty adresowe stanowisk archeologicznych. Dla zabytków tych na kartach adresowych podawane są następujące informacje: adres, rodzaj zabytku, opis obiektu, chronologia, sposób ochrony oraz dokumentacja fotograficzna.

Aktualizacja i uzupełnianie ewidencji zabytków polega na:

- 1) dokonaniu przeglądu w terenie z częstotliwością raz na cztery lata obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków w celu weryfikacji obiektów pod kątem stanu estetycznego;
- 2) wykonaniu dokumentacji fotograficznej w razie zmiany stanu zachowania obiektu zabytkowego;
- 3) uzupełnieniu kart adresowych gminnej ewidencji zabytków o uzyskane w trakcie przeglądu dane merytoryczne i dokumentację fotograficzną;
- 4) w przypadku czynności wymienionych w pkt 1-3 wskazane jest uczestnictwo specjalisty zajmującego się problematyką ochrony dziedzictwa kulturowego.

Określenie stanów technicznych obiektów polega na:

- 1) nawiązaniu współpracy z organem nadzoru budowlanego w celu ustalenia stanu technicznego obiektów zinwentaryzowanych w gminnej ewidencji zabytków;
- 2) uwzględnianie wniosków i opinii w sprawie dalszej kwalifikacji obiektów do gminnej ewidencji zabytków;
- 3) określeniu niezbędnych prac rewitalizacyjnych obiektów i szacunkowej wartości ich przeprowadzenia.

W przypadku czynności wymienionych w pkt 1-3 wskazane jest uczestnictwo specjalisty zajmującego się problematyką ochrony dziedzictwa kulturowego.

Bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków polega na wprowadzaniu do ewidencji zabytków zmian wynikających z rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce może odbywać się z różnych źródeł. Podstawowe to:

1. źródła publiczne: krajowe

- budżet państwa – m.in. środki w ramach dotacji programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministra Administracji i Cyfryzacji, Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- budżety jednostek samorządu terytorialnego – m.in. dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, dotacje inwestycyjne dla instytucji kultury podległych jednostce samorządu terytorialnego, jeżeli są to obiekty wpisane do rejestru zabytków; dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych województwa podlaskiego w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;

2. źródła publiczne: zagraniczne

- fundusze Unii Europejskiej związane z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe, m.in.: Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.

3. źródła prywatne:

- osób fizycznych – składki i zbiórki publiczne na określony cel;
- osób prawnych;
- organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji;
- kościelnych osób prawnych.

1. Źródła publiczne. Środki krajowe.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w Polsce może być finansowana z różnych źródeł, w tym w szczególności w ramach krajowych środków publicznych. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014, poz. 1446) dopuszcza możliwość udzielania dotacji z budżetu państwa przez dysponentów jego części

przeznaczonej na kulturę zarówno na poziomie krajowym, jak i wojewódzkim. Odpowiednio dotacje udzielane są, w drodze ogłaszanych konkursów, przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

I. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansującymi działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na mocy przyjętych rozwiązań wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020”. Jednym z trzech instrumentów wdrażania przyjętych celów częściowych są Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”. Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które MKiDN realizuje w corocznie ogłaszanych programach.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co roku ogłasza programy, w ramach których można się ubiegać o dofinansowanie projektów związanych z ochroną zabytków. Mimo, że są one ogłaszane każdego roku, zakres merytoryczny i tematyczny w poszczególnych latach zasadniczo nie ulegał zmianie.

Aplikowanie w programach odbywa się na zasadzie konkursu, w ramach którego składa się wnioski w dwóch terminach:

I nabór – do dnia 31 października lub 30 listopada każdego roku,

II nabór – do dnia 31 marca każdego roku, o ile środki finansowe w danym programie bądź priorytecie nie zostaną wyczerpane w I naborze.

Projekty dotyczące ochrony i promocji dziedzictwa narodowego zostały zgrupowane w programie „Dziedzictwo kulturowe”, którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Edycja 2014 tego programu składa się z pięciu priorytetów:

„OCHRONA ZABYTEKÓW”

Celem priorytetu jest ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwacja i rewaloryzacja zabytków oraz udostępnianie zabytków na cele publiczne. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do wykonania w 2014 roku lub wykonanych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Dotacja na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach, jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, albo gdy sytuacja wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych. Jednakże należy podkreślić, że łączna wysokość dotacji udzielonych z budżetu gminnego czy samorządowego oraz z innych źródeł sektora finansów publicznych na dofinansowanie tych samych prac lub robót nie może przekraczać 100% wartości inwestycji.

Zgodnie z wymogiem ustawowym, art. 77 ww. ustawy, dotacja może finansować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;

15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;

16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;

17) zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Instytucja zarządzająca:

Departament Ochrony Zabytków,

ul. Ksawerów 13, 02-656 Warszawa

<http://bip.mkidn.gov.pl/pages/departamenty-i-biura/departament-ochrony-zabytkow.php>

„WSPIERANIE DZIAŁAŃ MUZEALNYCH”

Celem priorytetu jest ochrona, zachowanie, prezentacja i popularyzacja materialnego dziedzictwa kulturowego. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- organizacja czasowych wystaw muzealnych;
- modernizacja stałych wystaw muzealnych;
- tworzenie stałych wystaw muzealnych;
- publikacja katalogów do wystaw muzealnych;
- konserwacja muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego;
- zakup wyposażenia pracowni konserwatorskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się:

- samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;

- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,

ul. Okrężna 9, 02-916 Warszawa

<http://nimosz.pl/>

„KULTURA LUDOWA”

Celem priorytetu jest wzmacnianie poczucia tożsamości regionalnej poprzez zachowanie, dokumentowanie i przekaz elementów kultury ludowej.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- zadań edukacyjnych, w tym warsztatów, kursów i szkoleń dotyczących zagadnień szeroko pojętej kultury ludowej, w tym niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- zadań z zakresu szeroko pojętej animacji kulturowej i społecznej prowadzonej w oparciu o niematerialne dziedzictwo kulturowe, wspomagających lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji;
- publikacji książkowych z zakresu dziedzictwa kultury ludowej;
- zadań dotyczących dokumentacji, archiwizacji i udostępniania unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultury ludowej, w tym sztuki i rękodzieła ludowego, gwary, muzyki, tańca, śpiewu, obrzędowości, obyczajowości;
- zadań popularyzujących unikalne i żywe elementy kultury ludowej, w tym konkursy, przeglądy, festiwale sztuki i rękodzieła ludowego;
- zadań dotyczących ochrony architektury regionalnej;
- zadań o charakterze artystycznym, użytkowym inspirowanych tradycyjną twórczością ludową;
- projektów badawczych i popularyzatorskich z zakresu antropologii kulturowej, etnologii i etnografii.

Z priorytetu wyłączone są zadania związane z obchodami 200 rocznicy urodzin Oskara Kolberga, zadania archeologiczne, zadania o tematyce historycznej, w tym również rekonstrukcje wydarzeń historycznych i turnieje rycerskie, festyny, zloty i zawody regionalne

oraz zakupy strojów ludowych. O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- organizacje pozarządowe;
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Narodowych Instytucji Kultury,
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17,
00-071 Warszawa

„OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZA GRANICĄ”

Celem priorytetu jest dokumentowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań realizowanych poza granicami i na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- rewaloryzacji oraz prac remontowych i konserwatorskich w zabytkach polskich lub z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju;
- rewaloryzacji, konserwacji, ochrony i zachowania zabytkowych cmentarzy i miejsc pamięci narodowej poza granicami kraju;
- dokumentowania utraconego i rozproszonego polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, w tym badań naukowych, kwerend bibliotecznych, archiwalnych i inwentaryzacji;
- publikacji oraz promocji badań naukowych nad dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- upamiętniania wybitnych osób lub zdarzeń historycznych związanych z dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- pomocy instytucjom stowarzyszonym w Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich poza Krajem oraz innym instytucjom emigracyjnym

i organizacjom polonijnym, prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- państwowe instytucje kultury;
- samorządowe instytucje kultury;
- archiwa państwowe;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Dziedzictwa Kulturowego,
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa

„OCHRONA ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH”

Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z zasadami konserwatorskimi opartymi na zasadzie zrównoważonego rozwoju zapisanej w art. 5 Konstytucji RP.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego:

- ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- nieinwazyjne badania archeologiczne, niezwiązane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- samorządowe instytucje kultury;
- państwowe instytucje kultury;

- organizacje pozarządowe;
- publiczne uczelnie akademickie;
- niepubliczne uczelnie akademickie;
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Dziedzictwa,
ul. Szeroki Dunaj 5, 00-255 Warszawa
<http://www.nid.pl>

„OCHRONA I CYFRYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO”

Celem priorytetu jest zainicjowanie kompleksowego procesu cyfryzacji materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków, obiektów muzealnych, archiwalnych, bibliotecznych i audiowizualnych, znajdujących się pod opieką podmiotów spoza sfery finansów publicznych, których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku, lub uczelni publicznych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- opracowanie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego ze szczególnym uwzględnieniem niepaństwowego zasobu archiwalnego wraz z przeprowadzeniem koniecznych prac konserwatorskich;
- digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego uwzględniająca przeprowadzenie niezbędnych prac konserwatorskich;
- udostępnianie cyfrowych zasobów za pośrednictwem urządzeń multimedialnych lub/oraz sieci rozległych (Internetu) poprzez portale internetowe;
- przechowywanie zasobów cyfrowych z zapewnieniem trwałości i bezpieczeństwa danych cyfrowych.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne;
- uczelnie publiczne.

Instytucja zarządzająca:
Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,
ul. Goraszewska 7, 02-910 Warszawa
<http://nimosz.pl/>

„PROGRAM WIELOLETNI MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO KULTURA+”

Celem realizowanego w latach 2011-2015 Programu Wieloletniego KULTURA+ jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej oraz digitalizację zasobów polskich muzeów, bibliotek i archiwów.

Program KULTURA+ składa się z dwóch Priorytetów:

- Priorytetu „Biblioteka+. Infrastruktura bibliotek”, zarządzanego przez Instytut Książki w Krakowie. W ramach priorytetu wspierany jest remont, przebudowa, rozbudowa i budowa budynków bibliotek w małych gminach. Wszystkie informacje na temat priorytetu dostępne są na stronie: www.bibliotekaplus.pl.
- Priorytetu „Digitalizacja”, zarządzanego przez Narodowy Instytut Audiowizualny. Priorytet „Digitalizacja” ma na celu poszerzenie i ułatwienie dostępu do cyfrowych zasobów polskiego dziedzictwa kulturowego, poprzez digitalizację zbiorów i rozbudowę pracowni digitalizacyjnych. Informacje dostępne są na stronie: www.nina.gov.pl.

II. Wojewódzki Konserwator Zabytków

Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków, działając z upoważnienia ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014, poz. 1446j.t.) ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach środków przyznanych przez Wojewodę Podlaskiego, pozostających w jego dyspozycji. Rodzaje kwalifikujących się zadań:

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

Warunkiem ubiegania się właściciela lub posiadacza zabytku o dotację celową na prace przy zabytku jest posiadanie odrębnej decyzji o wpisie obiektu do rejestru zabytków lub wyszczególnienie zabytku w decyzji wpisującej zespół obiektów do rejestru zabytków województwa podlaskiego. Uprawnieni wnioskodawcy:

- osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego; z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w § 2 pkt 1 lit. c), może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót przy zabytku określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014, poz. 1446):

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;

- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w punktach oznaczonych literami g.-o;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

III. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Ustawodawca w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewidział też możliwość dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków ze środków jednostek samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez organy stanowiące tych jednostek. Dotyczy to samorządów wszystkich szczebli.

W każdym przypadku o dotację może ubiegać się, w drodze corocznie ogłaszanego konkursu, każdy podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Ze środków dotacji można dofinansować wykonanie planowanych prac lub robót budowlanych tylko przy zabytkach wpisanych do rejestru, które mieszczą się w katalogu wskazanym w w/w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Analogicznie jak w przypadku dotacji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na realizację w/w zadań, dotacja na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty. W szczególności

uzasadnionych przypadkach może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych.

Na szczeblu wojewódzkim, co roku w budżecie województwa Marszałka Podlaskiego zabezpieczane są środki finansowe przeznaczone na udzielenie dotacji na wykonanie prac lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa podlaskiego.

Ponadto w ramach sprawowanego mecenatu zarówno przez samorząd województwa, jak i gminny, udzielane są, w drodze corocznie ogłaszanych konkursów ofert, dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

2. Źródła publiczne. Środki zagraniczne.

Możliwość finansowania ochrony zabytków została włączona do działań współfinansowanych środkami finansowymi Unii Europejskiej. Wejście Polski do Unii Europejskiej otworzyło wiele nowych możliwości związanych z realizacją projektów z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Fundusze europejskie, tj. fundusze strukturalne, programy wspólnotowe oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy umożliwiły realizację wielu ciekawych inicjatyw, zarówno tych o charakterze infrastrukturalnym, jak i przedsięwzięć artystycznych. Działania związane z zakresem kultury i ochrony dziedzictwa narodowego mogą być dofinansowywane z dwóch zasadniczych źródeł:

I. Fundusze Unii Europejskiej

1. Fundusze strukturalne i Fundusz Spójności:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014–2020,

II. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy

Oprócz funduszy, wskazanych powyżej, istnieją **inicjatywy wspólnotowe**. W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego istotna jest jedna z nich:

JESSICA – celem tego wspólnego przedsięwzięcia Komisji Europejskiej, Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Banku Rozwoju Rady Europy jest wspieranie inwestycji

służących zapewnieniu zrównoważonego rozwoju w miastach. Zakres wsparcia w ramach inicjatywy obejmuje również coraz szerszy krąg tematyczny – rozpoczynając od rewitalizacji, poprzez edukację, kulturę, turystykę i transport a kończąc na odnawialnych źródłach energii.

Inicjatywa JESSICA przewiduje stworzenie specjalnych funduszy rozwoju miast lub funduszy powierniczych, zasilonych środkami strukturalnymi, których zadaniem będzie wspieranie, przy pomocy instrumentów finansowych, projektów realizowanych w ramach zintegrowanych planów rozwoju miejskiego. Beneficjenci, dzięki tej inicjatywie będą mieli dostęp do dogodnych instrumentów finansowych, takich jak korzystne kredyty, środki kapitałowe lub gwarancje często konieczne do realizacji projektów, ale nie będą mieli możliwości pozyskania dotacji. Inicjatywa Jessica jest nowatorskim podejściem do wykorzystywania środków unijnych, zakładającym odejście od finansowania dotacyjnego na rzecz finansowania zwrotnego. Dzięki jej pilotażowemu wdrożeniu w ramach obecnego okresu programowania, część polskich regionów, które zdecydowały się na jej wdrażanie, zdobędzie niezwykle cenne doświadczenie, umożliwiające efektywniejsze wdrażanie nowatorskich instrumentów inżynierii finansowej, które mają stanowić główną oś najbliższej perspektywy finansowej UE na lata 2014–2020.

Z finansowania w ramach Inicjatywy Jessica mogą skorzystać projekty uprawnione do dofinansowania w ramach działania regionalnego programu operacyjnego, z którego środki zostały wyodrębnione w celu sfinansowania Inicjatywy Jessica w danym regionie. Wśród przykładowych rodzajów projektów wymienić można m.in. przebudowę budynków lub zespołów obiektów w celu nadania im innych niż dotąd funkcji użytkowych (np. na cele gospodarcze, społeczne, kulturowe) lub przystosowanie obiektów do nowych wymagań bez zmiany ich funkcji (wymiana instalacji, elementów konstrukcyjnych, itp.) przy jednoczesnym zachowaniu walorów historycznych i architektonicznych istniejących obiektów; przywrócenie wartości obejmujące remont lub modernizację obiektów o szczególnej wartości zabytkowej, mające na celu wyeksponowanie wartości zabytkowych danego obiektu; zagospodarowanie terenów przemysłowych i powojkowych na cele usługowe, handlowe, rozrywkowe, kulturalne, itp.

FUNDUSZE UNII EUROPEJSKIEJ

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

Środki na projekty o charakterze ponadregionalnym z zakresu dziedzictwa dostępne są w ramach **Priorytetu VI „Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego”**. Realizacja priorytetu inwestycyjnego przyczyni się do osiągnięcia celu dotyczącego zachowania

dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki (rozwój tzw. przemysłów kreatywnych). Służyć temu będzie zwłaszcza podniesienie zdolności instytucji kultury do rozwijania kreatywności i innowacyjności poprzez stworzenie odpowiedniego zaplecza materialnego i programowego tych placówek.

W ramach inwestycji odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego wspierane będą projekty z zakresu ochrony, zachowania i udostępnienia, w tym turystycznego, zabytkowych obiektów o znaczeniu ponadregionalnym, dotyczące renowacji zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych i ich digitalizacji (w przypadkach kiedy została ujęta jako element projektu). W ramach przedsięwzięć odnoszących się do rozwoju zasobów kultury realizowane będą działania dotyczące zwiększenia dostępu do zasobów kultury, poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury, w tym poprzez podnoszenie standardów infrastruktury oraz zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej. W ramach tego obszaru wsparcie uzyskają również szkoły i uczelnie artystyczne, które oferując m.in. przestrzeń dla działalności twórczej, wystawienniczej i in. spełniają rolę aktywnych instytucji kultury.

Wspierane będą także projekty uzupełniające inwestycje infrastrukturalne o elementy związane z wykorzystaniem nowych technologii w obszarze kultury.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe związane przez uprawnionych beneficjentów.

Wsparcie dotyczy całego kraju, ze szczególnym uwzględnieniem miast i ich obszarów funkcjonalnych. Ukierunkowanie wsparcia inwestycji kulturalnych dla dużych miast będzie oddziaływać na:

- tworzenie wysokiej jakości oferty kulturalnej wpływającej na atrakcyjność inwestycyjną, turystyczną i osiedleńczą miast. W miastach/metropoliach będzie zapewniona bogata i zróżnicowana oferta kulturalna, dostarczana przez uznane instytucje kultury funkcjonujące w nowoczesnych, w pełni wyposażonych obiektach;

- „ożywienie” przestrzeni miejskich poprzez różne formy ich zagospodarowania – poczynając od renowacji i nierzadko nadania nowych funkcji zabytkom, po zagospodarowanie współczesnych obiektów kultury;
- budowanie potencjału społecznego i integracji społecznej poprzez zwiększenie dostępu do kultury oraz wysokiej jakości oferty kulturalnej;
- podniesienie jakości oraz estetyki miejskich przestrzeni publicznych.

Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski

Mechanizm Finansowy.

Głównymi celami Mechanizmów Finansowych 2014-2010 – podobnie jak w przypadku poprzedniej edycji – jest przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz wzmacnianie stosunków dwustronnych pomiędzy państwami-darczyńcami a państwem-beneficjentem. Okres przyznawania dofinansowania upłynie 30 kwietnia 2014 r., natomiast okres kwalifikowalności wydatków w ramach wyłonionych projektów zakończy się 30 kwietnia 2016 r. Minimalna wartość dofinansowania została ustanowiona na 170 tys. euro. Ponadto, w ramach niektórych programów przewidziano możliwość ustanowienia Funduszu małych grantów, gdzie minimalna wartość dofinansowania może wynosić od 5 tys. euro do 250 tys. euro. Wnioskodawcami mogą być podmioty prywatne, publiczne, komercyjne bądź niekomercyjne, oraz organizacje pozarządowe ustanowione jako podmiot prawny w Polsce, jak również organizacje międzyrządowe działające w Polsce. Nowa perspektywa opiera na tzw. podejściu programowym. Ustanowiono 19 programów (np. program „Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego”), zorientowanych na osiągnięcie założonych celów, rezultatów i wyników. Programami zarządzają Operatorzy (m.in. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego). Zakres wsparcia w ramach nowej perspektywy jest bardzo szeroki. W zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego: na konserwację i rewitalizację dziedzictwa kulturowego przeznaczono 60 mln euro. Oprócz tego, 10 mln euro zostanie skierowane na działania „miękkie” dotyczące promocji kultury i sztuki wśród szerokiej publiczności oraz wzrostu świadomości dotyczącej różnorodności kulturowej oraz umocnienia dialogu międzykulturowego. Ponadto kontynuowane jest również wsparcie na rzecz mobilności studentów i pracowników naukowych szkolnictwa wyższego w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych a także współpracy instytucjonalnej pod postacią Funduszu Stypendialnego.

W ramach Mechanizmu Finansowego EOG wyróżnić należy:

Program: Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego.

W ramach programu zakłada się współfinansowanie działań: rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu); budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu); konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych; rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury. Operatorem Programu jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Program: Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego.

W ramach programu zakłada się współfinansowanie działań: organizacja wystaw, spektakli, koncertów, festiwali (w tym filmowych) i innych wydarzeń artystycznych; wspieranie współpracy oraz wymiany artystów w zakresie m.in. sztuk plastycznych, sztuk scenicznych, muzyki, fotografii, filmu i innych; wspieranie współpracy szkół artystycznych i uczelni artystycznych; współpraca ekspertów w dziedzinie nowoczesnych technik konserwatorskich (w tym digitalizacji dóbr kultury); dokumentacji, ochrony, konserwacji i promocji dziedzictwa kulturowego, zwalczania nielegalnego wywozu i wwozu oraz handlu skarbami kultury, zarządzania dziedzictwem narodowym; współpraca międzyinstytucjonalna instytucji kultury i archiwów.

Inne źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Projekty związane z ochroną zabytków mogą być również finansowane z różnego rodzaju funduszy, powołanych do realizacji zadań w innych dziedzinach. Wśród nich należy wymienić Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku, który w ramach priorytetowych działań wspiera prace leczniczo-pielęgnacyjne przy drzewach i krzewach, a w szczególności – pomnikach przyrody oraz parkach. Warto podkreślić, że działania na rzecz ochrony zabytkowych parków i ogrodów oraz inicjowanie szczegółowych prac

badawczych w tych obiektach prowadzone są także z ramienia Narodowego Instytutu Dziedzictwa. W ramach wieloletniej współpracy, w zakresie wspierania procesu rewaloryzacji najbardziej prestiżowych historycznych założeń ogrodowych, pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, powstała Lista zabytkowych założeń ogrodowych, których właściciele i użytkownicy mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków Funduszu. Lista składa się z części stałej „Listy najcenniejszych zabytkowych założeń ogrodowych Polski” i części ruchomej, ustalanej w cyklu trzyletnim „Listy preferencyjnej zabytkowych parków i ogrodów dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej”. Na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa www.nid.pl opisana została szczegółowa procedura aktualizacji w/w listy.

Środki Wojewódzkiego Funduszu (a także Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) mogą być przeznaczone m.in. na: edukację ekologiczną oraz propagowanie działań proekologicznych i zasady zrównoważonego rozwoju, przedsięwzięcia związane z ochroną przyrody, w tym urządzenie i utrzymanie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień oraz parków, dofinansowywanie działań związanych z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej udziela pomocy finansowej w formie pożyczek, dotacji, dopłaty do oprocentowania kredytów i pożyczek zaciąganych w bankach komercyjnych.

O pomoc ze środków WFOŚiGW w Białymstoku ubiegać się mogą zarówno jednostki samorządu terytorialnego, jak i przedsiębiorcy oraz organizacje pozarządowe. Finansowanie zadań związanych z ochroną zabytków zagwarantowano w **Priorytecie: Ochrona przyrody i krajobrazu**. Dotacja oraz dofinansowanie w formie przekazania środków państwowym jednostkom budżetowym mogą być przyznawane do wysokości 99% całkowitego kosztu zadania z zakresu ochrony przyrody i krajobrazu obejmujące prace rewitalizacyjne realizowane na terenach objętych ochroną lub w stosunku do obiektów poddanych pod ochronę, ujętych w rejestrze albo ewidencji, zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody lub z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Narodowe Centrum Nauki

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach mogą być również dofinansowane przez na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki ze środków pozostających w dyspozycji Narodowego Centrum Nauki.

Europejskie Dni Dziedzictwa

Europejskie Dni Dziedzictwa to największy w Europie projekt społeczny i edukacyjny, najważniejsze święto zabytków kultury Starego Kontynentu. Ich idea narodziła się w 1985 r. w Granadzie w Hiszpanii podczas II Konferencji Rady Europy. Wówczas po raz pierwszy bezpłatnie udostępniono zwiedzającym obiekty, do których dostęp dotychczas był ograniczony. Inicjatywa cieszyła się tak dużym zainteresowaniem, że w 1991 r. zainspirowała Radę Europy do ustanowienia Europejskich Dni Dziedzictwa. Głównym celem Europejskich Dni Dziedzictwa jest promowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz przypomnienie o wspólnych korzeniach kultury europejskiej. Imprezy skierowane są do bardzo szerokiej i różnorodnej grupy odbiorców, co nadaje im wymiar uniwersalny. W obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa uczestniczą wszystkie państwa, członkowie Rady Europy, w tym Polska, która włączyła się do tej akcji w 1993 r. Co roku we wrześniu organizatorzy udostępniają do zwiedzania szerokiej publiczności zabytki i miejsca kultury, przygotowują festyny, jarmarki, imprezy plenerowe, inscenizacje, turnieje rycerskie, wystawy, odczyty naukowe, konkursy, spotkania z twórcami kultury i wiele innych imprez o różnorodnym charakterze, skierowanych do różnych grup społecznych i wiekowych. Dzięki temu obywatele państw uczestniczących w EDD mają doskonałą okazję do poznania dorobku kulturowego regionu, który zamieszkują.

Ogólnopolski konkurs „Zabytek zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Podmiotem realizującym procedurę konkursową, podobnie jak wyżej omówione Europejskie Dni Dziedzictwa jest **Narodowy Instytut Dziedzictwa**. Konkurs, skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowi źródła finansowania zabytków, jednak warto o nim wspomnieć, bowiem jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych

wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Pozostałe źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

fundusze fundacji krajowych, m.in. Fundacja im. Stefana Batorego (www.batory.org.pl), Fundacja Kronenberga (www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index);

fundusze europejskie, m.in. Programy Europejskiej Fundacji Kultury (www.eurocult.org), Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (www.efrwp.pl);

fundusze międzynarodowe, m.in. Fundusze Wyszehradzkie (www.visegradfund.org), Szwajcarska Fundacja dla Kultury Pro Helvetia (www.prohelvetia.pl), Fundacja Współpracy Polsko–Niemieckiej (www.fwpm.org.pl), Polsko–Amerykańska Fundacja Wolności (www.pafw.pl);

fundusze organizacji międzynarodowych, m.in. Europa Nostra wręcza nagrody za utrzymywanie i restaurację obiektów kulturowych w krajach europejskich (www.europanostra.org).

12. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŚNIADOWO

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z realizacji programu wójt gminy sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Sprawozdanie o którym mowa będzie sporządzone w pierwszym kwartale po upływie dwóch lat od uchwalenia przez Radę Gminy niniejszego programu.

Prace nad kolejnym programem opieki nad zabytkami powinny być zainicjowane na 3 miesiące przed zakończeniem okresu czteroletniego obowiązywania programu. Dwuletnia ocena realizacji programu zawarta w sprawozdaniu będzie służyła ewaluacji programu. Zmiany w programie wymagają uchwały Rady Gminy Śniadowo.

Przy ocenie realizacji oraz efektów wprowadzenie programu opieki nad zabytkami gminy Śniadowo na lata 2016-2019 przyjmuje się następujące kryteria oceny (**wskaźniki**):

Priorytet I. Zagwarantowanie ochrony zachowanych elementów układu urbanistyczno-przestrzennego:

- liczba zaleceń konserwatorskich i pozwoleń na prace remontowe i budowlane przy obiektach zabytkowych
- liczba nowouchwalonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających przyjęte założenia ochrony konserwatorskiej (z uwzględnieniem procentowego udziału powierzchni gminy objętej w/w planami);
- liczba zagospodarowanych na nowe cele obiektów zabytkowych;
- ocena zaawansowania modernizacji zieleni zabytkowej.

Priorytet II. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wykreowania produktu turystycznego

- liczba obiektów zabytkowych oznakowanych tablicami informacyjnymi zawierającymi informacje dotyczące ich historii;
- liczba tras turystycznych i ciągów spacerowych o profilu historycznym, obejmujących obiekty zabytkowe na terenie gminy;
- liczba osób odwiedzających obiekty zabytkowe będące atrakcjami turystycznymi;

- liczba wydawnictw (broszur, folderów tras turystycznych i spacerowych, opisów szlaków tematycznych) dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy;
- liczba wydarzeń skierowanych do mieszkańców dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy;
- liczba inicjatyw zrealizowanych przez środowiska lokalne (nieformalne oraz organizacje pozarządowe) mających na celu promowanie dziedzictwa kulturowego miasta, wsparte organizacyjnie lub finansowo przez władze gminy.

Priorytet III. Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym

- liczba przeprowadzonych działań (szkoleń, spotkań) z mieszkańcami gminy oraz liczba uczestników tych działań, dotyczących zasad prawidłowo przeprowadzanych rewitalizacji i remontów obiektów zabytkowych;
- liczba działań podjętych przez placówki oświatowe prowadzone przez gminę, mających na celu propagowanie wśród dzieci i młodzieży wiedzy oraz poszanowania dziedzictwa kulturowego;
- liczba osób uczestniczących w działaniach (prowadzonych przez gminne placówki oświatowe) mających na celu propagowanie wśród dzieci i młodzieży wiedzy oraz poszanowania dziedzictwa kulturowego gminy.